

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความหมายของความลังเลใจในการเลือกอาชีพ

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ

ตอนที่ 3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ

ตอนที่ 4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการประกอบอาชีพ

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ด้วยโมเดลลิสรล

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 ความหมายของความลังเลใจในการเลือกอาชีพ (career indecision)

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความหมายความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพที่มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

Crites (1969 cited in Emmanuelle, 2009) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ คือ การที่บุคคลไม่สามารถเลือกอาชีพได้หรือมีความไม่แน่ใจเกี่ยวกับการเลือกอาชีพของตนเองในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือกอาชีพ

Holland and Holland E. (1977) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนที่ตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจเลือกอาชีพ

Sepieh (1987) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ หมายถึง การที่นักเรียนไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้หรือไม่แน่ใจที่จะเลือกอาชีพในอนาคต

Gati, Krausz, and Osipow (1996) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพเป็นความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่อยู่ในช่วงก่อนการตัดสินใจและอยู่ในระหว่างกระบวนการตัดสินใจ

Guay et al. (2003) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ คือ การที่บุคคลแต่ละคนไม่สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองเลือกเอาไว้ได้

Germeijs and De Boeck (2003) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนในการที่จะทำให้แต่ละบุคคลมีความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพ

Swanson and D' Achiardi (2005 cited in Talib and Aun, 2009) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่ทำให้แต่ละบุคคลตัดสินใจเลือกอาชีพได้ช้า และทำให้ไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้

Pecjak and Kosir (2007) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ หมายถึง การที่แต่ละบุคคลไม่สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองเลือก ซึ่งอาจทำให้เกิดความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพ

Talib and Aun (2009) กล่าวว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกับนักเรียนในแต่ละคนซึ่งทำให้นักเรียนไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ และความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพยังทำให้นักเรียนอยู่ในระหว่างการตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจเลือกอาชีพ

จากความหมายของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ความหมายของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพได้ดังนี้ ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ หมายถึง การที่นักเรียนแต่ละบุคคลไม่สามารถตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งได้ตามความเหมาะสมสำหรับตนเองได้ หรืออยู่ในช่วงที่กำลังตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกอาชีพนั้น

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ ประกอบด้วย (2.1) ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Holland (Holland' Theory) (2.2) ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของ Super (Super's Theory) (2.3) ทฤษฎีของ Ginzgberg และคณะ (Ginzgberg and associate's Theory) (2.4) ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Tiedeman และ O'Hara (Tiedeman and O'Hara's Theory) (2.5) ทฤษฎีการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพ (Trait and Factor Theory) (2.6) ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Roe (Roe's theory) (2.7) ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Blau (2.8) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Krumboltz

(Krumboltz, Mitchell, and Gelatt, 1975) 2.9) ทฤษฎีความต้องการของ Hoppock (Hoppock's Composite Theory) และ 2.10) การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ (Holland's Theory of Vocational Choice)

Holland (Holland, 1966 อ้างถึงใน วัชรินทร์ ทรัพย์มี, 2521; ลำเนาวิ ขจรศิลป์, 2534; นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) ได้สร้างทฤษฎีการเลือกอาชีพขึ้นโดยมีความคิดพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1. บุคลิกภาพของบุคคลทั่วไปแบ่งได้เป็น 6 ลักษณะตามความสนใจอาชีพประเภทต่างๆ ต่อไปนี้ คือ งานช่างฝีมือและกลางแจ้ง งานวิทยาศาสตร์และเทคนิค งานบริการการศึกษาและสังคม งานสำนักงานและเสมียน งานจัดการและค้าขาย งานศิลปะดนตรีและวรรณกรรม บุคลิกภาพแต่ละลักษณะเป็นผลจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่างๆ กับแรงผลักดันส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วยภูมิหลังของตระกูล บิดามารดา ระดับชั้นทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประสบการณ์เหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบนี้จะกลายเป็นความสนใจ และจากความสนใจจะนำไปสู่ความสามารถเฉพาะท้ายที่สุดความสนใจและความสามารถเฉพาะจะกำหนดให้บุคคลคิด รับรู้ และแสดงเอกลักษณ์ของตน

2. สิ่งแวดล้อมของบุคคลก็แบ่งได้เป็น 6 ประเภท ตามความสนใจอาชีพประเภทต่างๆ ข้างต้นเช่นเดียวกัน สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ถูกครอบงำโดยบุคลิกภาพ และเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาและความกดดันบางประการ โดยสาเหตุที่บุคลิกภาพแตกต่างกันจะทำให้ความสนใจและความถนัดแตกต่างกัน บุคคลจึงมีแนวโน้มจะหันเข้าหาบุคคลหรือสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของตน ดังนั้น บุคคลในกลุ่มเดียวกันจึงมักจะมีลักษณะคล้ายกัน

3. บุคคลจะค้นหาสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ได้ฝึกทักษะและใช้ความสามารถ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้แสดงทัศนคติ ค่านิยม และบทบาท

4. พฤติกรรมของบุคคลถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ เมื่อทราบบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้ทราบถึงผลที่จะติดตามมา ซึ่งได้แก่การเลือกอาชีพ การเปลี่ยนงาน ความสำเร็จในอาชีพ ความสามารถเฉพาะ พฤติกรรมทางการศึกษาและสังคม

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปว่าทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์มีแนวคิดพื้นฐาน ดังนี้ 1) การเลือกอาชีพเป็นการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพ 2) แบบสำรวจความสนใจ คือ แบบสำรวจบุคลิกภาพ

Holland กล่าวถึง การเลือกอาชีพ ไว้ว่า การเลือกอาชีพ คือ การกระทำที่สะท้อนให้เห็นถึง แรงจูงใจ ความรู้ บุคลิกภาพ และความสามารถของบุคคล อาชีพเป็นวิถีชีวิต ส่วนสิ่งแวดล้อมเป็น สิ่งที่มีให้เห็นงานและทักษะทางอาชีพ

การกำหนดลักษณะของบุคลิกภาพ

Holland ได้จำแนกลักษณะของบุคลิกภาพตามความสนใจในอาชีพต่างๆ 6 ประเภท โดยมีเป้าหมาย คือ ชี้แนะประสบการณ์ที่นำไปสู่ลักษณะเฉพาะของบุคคล อธิบายให้ทราบว่า ประสบการณ์นำไปสู่ลักษณะเฉพาะได้อย่างไร ลักษณะเฉพาะนำไปสู่พฤติกรรมได้อย่างไร และ แยกแยะความเหมาะสมระหว่างบุคลิกภาพของแต่ละลักษณะกับเหตุการณ์ทั้งเก่าและใหม่ โดยมี รายละเอียดดังนี้

1. บุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง (realistic)

พันธุกรรมและประสบการณ์ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของ เครื่องมือ จักรกล และสัตว์เลี้ยง แต่ไม่ชอบกิจกรรมด้านการศึกษาและการแพทย์ ดังนั้น บุคคล กลุ่มนี้จึงมีความสามารถทางด้านการช่าง เครื่องยนต์ การเกษตร ไฟฟ้า และเทคนิค แต่ด้อย ความสามารถทางด้านสังคมและการศึกษา สรุปแล้ว บุคคลกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมดังนี้

1.1 ชอบอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง แต่ไม่ชอบอาชีพประเภทงานบริการ การศึกษาและสังคม

1.2 ใช้ความสามารถที่เขามีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการงานและเรื่องอื่นๆ

1.3 รับรู้ตนเองในฐานะผู้มีความสามารถทางด้านเครื่องยนต์และกีฬา แต่ขาด ความสามารถทางด้านการเข้าสังคม

1.4 นิยามสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนิยามลักษณะภายนอกของบุคคล เช่น เงิน อำนาจ สถานภาพ

จากความสนใจ ความสามารถ และค่านิยมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมี ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ ขี้อาย หัวอ่อน เปิดเผย จริงจัง แข็งแรง วัตถุนิยม มีความเป็นธรรมชาติ เรียบๆ พากเพียร เสมอต้นเสมอปลาย เก็บตัว มั่นคง มัธยัสถ์ ไม่คิดลึก และไม่หมกมุ่น

อาชีพที่บุคคลกลุ่มนี้สนใจ ได้แก่ ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ช่างวิทยุ ช่างทำบล็อควินิล คนขับรถ ขุดดิน เป็นต้น

2. บุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค (investigative)

พันธุกรรมและประสบการณ์ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตสัญลักษณ์ การจัดระบบ การทดลองด้านกายภาพ ชีวภาพ และปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อจะได้เข้าใจและควบคุมปรากฏการณ์นั้นๆ แต่ไม่ชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการชักชวน การเข้าสังคม และการเลียนแบบ ดังนั้นบุคคลกลุ่มนี้จึงมีความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และการคำนวณ แต่ด้อยความสามารถทางด้านการโฆษณาชักชวน ซึ่งมีพฤติกรรมดังนี้

2.1 ชอบอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค และไม่ชอบอาชีพประเภทงานจัดการและค้าขาย

2.2 ใช้ความสามารถที่เขามีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการงานและเรื่องอื่นๆ

2.3 รับรู้ตนเองในฐานะนักวิชาการ เชื่อมั่นในความคิดของตนเอง มีความสามารถทางด้านการคำนวณและวิทยาศาสตร์ แต่ขาดความสามารถทางด้านการเป็นผู้นำ

2.4 มีค่านิยมทางด้านวิทยาศาสตร์

จากความสนใจ ความสามารถ การรับรู้ตนเอง และค่านิยมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีลักษณะต่อไปนี้ คือ ชอบวิเคราะห์ มีความรอบคอบ เป็นนักวิจารณ์ ใฝ่รู้ รักอิสระ ฉลาด ชอบเก็บตัว มีหลักการ อดทน เจียบขาด มีเหตุผล และเป็นคนที่ไว้ตัว

อาชีพที่บุคคลกลุ่มนี้สนใจ ได้แก่ นักอุตุนิยมวิทยา นักชีววิทยา นักเคมี นักฟิสิกส์ นักเขียนบทความทางวิชาการ เป็นต้น

3. บุคลิกภาพของผู้ที่มีความสนใจอาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม (social)

พันธุกรรมและประสบการณ์ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ การฝึกหัด การพัฒนา การอนุรักษ์ และการสั่งสอน แต่ไม่ชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เครื่องมือ เครื่องยนต์

ดังนั้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีความสามารถทางด้านมนุษยสัมพันธ์ เช่น งานประชาสัมพันธ์ งานบริการวิชาการ แต่ด้อยความสามารถด้านการช่างและเทคนิค โดยมีพฤติกรรมดังนี้

3.1 ชอบอาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม แต่ไม่ชอบอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลา่งแจ้ง

3.2 ใช้ความสามารถที่เขามีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการงานและเรื่องอื่นๆ

3.3 รับรู้ตัวเองในฐานะคนที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น มีความสามารถทางด้านการสอน แต่ขาดความสามารถทางด้านเครื่องยนต์และวิทยาศาสตร์

3.4 มีค่านิยมเกี่ยวกับปัญหาและกิจกรรมด้านสังคมและการกีฬา

จากความสนใจ ความสามารถ การรับรู้ตนเอง และค่านิยมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลกลุ่มนี้มีลักษณะต่อไปนี้เป็น มีอำนาจ ให้ความร่วมมือ มีความเป็นผู้หญิง มีไมตรีจิต กว้างขวาง ชอบบำเพ็ญประโยชน์ มีอุดมคติ มีความคิดที่ลึกซึ้ง เมตตากรุณา จูงใจคนเก่ง มีความรับผิดชอบ ชอบเข้าสังคม รู้จักกาลเทศะ และมีความเข้าใจเพื่อนมนุษย์

อาชีพที่บุคคลกลุ่มนี้สนใจ ได้แก่ ครู นักจิตวิทยา จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ ที่ปรึกษา ปัญหาส่วนตัว เป็นต้น

4. บุคลิกภาพของผู้ที่มีความสนใจอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียน (conventional)

พันธุกรรมและประสบการณ์ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม โดยเป็นการจัดระบบหรือระเบียบ เช่น เก็บรายงาน จัดข้อมูล คัดลอกข้อมูล จัดหมวดหมู่รายงาน และข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลข แต่ไม่ชอบกิจกรรมที่เป็นนามธรรม มีอิสระ ต้องค้นคว้า ไม่เป็นระบบแบบแผน ดังนั้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีความสามารถทางด้านงานบรรณสาร การคำนวณ งานธุรกิจ แต่ด้อยความสามารถทางด้านศิลปะ ซึ่งมีพฤติกรรมดังนี้

4.1 ชอบอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียน แต่ไม่ชอบอาชีพประเภทงานศิลปะ ดนตรี และวรรณกรรม

4.2 ใช้ความสามารถที่เขามีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการงานและเรื่องอื่นๆ

4.3 รับรู้ตนเองในฐานะผู้ชอบเลียนแบบ ชอบจัดระเบียบ มีความสามารถทางด้านงานสารบรรณและตัวเลข แต่ขาดความสามารถทางด้านศิลปะ

4.4 นิยมผู้ประสบความสำเร็จด้านงานธุรกิจและเศรษฐกิจ

จากความสนใจ ความสามารถ การรับรู้ตนเอง และค่านิยมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีลักษณะต่อไปนี้เป็น ชอบเลียนแบบ มีความยุติธรรม วางท่า มีสมรรถภาพ ไม่ยืดหยุ่น มีหิริโอตตัปปะ อ่อนน้อม เรียบร้อย พากเพียร คล่องแคล่ว เจ้าระเบียบ เยือกเย็น และไม่มีจินตนาการ

อาชีพที่บุคคลกลุ่มนี้สนใจ ได้แก่ นักบัญชี ผู้ดูแลสินค้าในสต็อก ผู้ควบคุมเครื่องคอมพิวเตอร์ เสมียนจ่ายเงิน พนักงานจดคำให้การในศาล เป็นต้น

5. บุคลิกภาพของผู้ที่มีความสนใจอาชีพประเภทงานจัดการและค้าขาย (enterprising)

พันธุกรรมและประสบการณ์ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน หรือผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ แต่ไม่ชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังเกต เป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นระเบียบแบบแผน ดังนั้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีความสามารถทางการเป็นผู้นำ

การประชาสัมพันธ์ การชักชวน แต่ด้วยความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ สรุปแล้ว ซึ่งมีพฤติกรรมดังนี้

5.1 ชอบอาชีพประเภทงานจัดการและค้าขาย แต่ไม่ชอบอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5.2 ใช้ความสามารถที่มีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการงานและเรื่องอื่นๆ

5.3 รับรู้ตนเองในฐานะผู้กว้างขวาง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เข้าสังคมเก่ง มีความสามารถทางด้านการเป็นผู้นำ การพูด แต่ด้วยความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์

5.4 นิยมผู้มีความสามารถทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

จากความสนใจ ความสามารถ การรับรู้ตนเอง และค่านิยมต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลกลุ่มนี้มีลักษณะดังนี้ คือ ชอบเสี่ยงภัย ทะเยอทะยาน กล้าได้กล้าเสีย น่าเชื่อถือ กระปรี้กระเปร่า เปิดเผย ใจร้อน มองโลกในแง่ดี สนุกสนาน เชื่อมมั่นในตนเอง เข้าสังคมง่าย ช่างพูด

อาชีพที่บุคคลกลุ่มนี้สนใจ ได้แก่ นักธุรกิจ พ่อค้า แอร์โฮสเตส นายหน้า นักจัดรายการโทรทัศน์ เป็นต้น

6. บุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทงานศิลปะ ดนตรี และวรรณกรรม (artistic)

พันธุกรรมและประสบการณ์ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ชอบประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนามธรรม เป็นอิสระ ไม่เป็นระเบียบแบบแผน แต่ไม่ชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปธรรม หรือสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผน ดังนั้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีความสามารถทางด้านศิลปะ ภาษา ดนตรี การละคร การเขียน แต่ด้วยความสามารถด้านธุรกิจ งานบรรณสาร สรุปแล้ว ซึ่งมีพฤติกรรมดังนี้

6.1 ชอบอาชีพประเภทงานศิลปะ ดนตรี และวรรณกรรม แต่ไม่ชอบอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียน

6.2 ใช้ความสามารถที่มีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการงานและเรื่องอื่นๆ

6.3 รับรู้ตนเองในฐานะคนที่ชอบแสดงออก มีความคิดริเริ่ม มีพรสวรรค์ มีความเป็นผู้หญิง ไม่ชอบเลียนแบบ รักอิสระ มีความสามารถทางด้านศิลปะและดนตรี การแสดง การเขียน และการพูด

6.3 นิยมผู้มีความสามารถทางการศึกษา

จากความสนใจ ความสามารถ การรับรู้ตนเอง และค่านิยมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น บุคคลกลุ่มนี้จึงมีลักษณะต่อไปนี้คือ จุกจิก ไม่มีระเบียบ เจ้าอารมณ์ มีความเป็นหญิง มีอุดมคติ เพ้อฝัน ไม่จริงจัง ใจร้อน รักอิสระ ช่างคิด ไม่ชอบเลียนแบบ มีความคิดริเริ่ม

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	๒๗ ก.ย. ๒๕๕๕
เลขทะเบียน.....	๒๔๙๒๕๗
เลขเรียกหนังสือ.....	

อาชีพที่บุคคลกลุ่มนี้สนใจ ได้แก่ นักดนตรี นักประพันธ์ นักโฆษณา นักร้อง ผู้ค้าศิลปวัตถุ เป็นต้น

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์ (Super's Theory of Vocational Development)

Super (Super, 1954 อ้างถึงใน วัชรวิทย์ ทรัพย์มี, 2521; สำเนาฯ ขจรศิลป์, 2534; นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) ได้พัฒนาทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพโดยมีหลักการดังนี้

1. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความสนใจในอาชีพ ความสามารถของบุคคล สภาพการณ์ในการดำรงชีวิตและทำงาน ความรู้สึกลึกซึ้งที่มีต่อตนเอง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานการณ์ ดังนั้น การเลือกและการปรับตัวในอาชีพจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่อง
2. คุณสมบัติของแต่ละบุคคลย่อมเหมาะสมกับอาชีพได้หลายอาชีพ เช่น ผู้ที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น อาจจะประกอบอาชีพพยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ หรือแพทย์ เป็นต้น
3. บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และบุคลิกภาพ
4. ลักษณะของแบบฉบับอาชีพ (Career Pattern) เช่น ระดับของอาชีพ (อาชีพระดับวิชาชีพ อาชีพทักษะหรือกึ่งทักษะ) ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ (เปลี่ยนงานบ่อยหรือไม่) ขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความสามารถทางสติปัญญา บุคลิกลักษณะ และโอกาสที่แต่ละบุคคลได้รับ ตลอดจนการปรับตัวในอาชีพ
5. การส่งเสริมให้มีพัฒนาการทางอาชีพที่ดีนั้น สามารถทำได้โดยส่งเสริมให้ได้พัฒนาความสามารถอย่างเต็มที่ และทำให้ทราบถึงสภาพข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับลักษณะของตนเอง และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้มีความเข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้
6. กระบวนการพัฒนาการด้านอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาตนเอง โดยเป็นการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และได้ประเมินการกระทำของตนเองว่ามีสิ่งใดเด่นหรือด้อย
7. การที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานและในชีวิตขึ้นอยู่กับการทำงานตรงกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ และค่านิยมของตนเอง
8. การพิจารณาตนเองได้เกิดขึ้นในช่วงก่อนวัยรุ่น และชัดเจนขึ้นในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพิจารณาอาชีพของแต่ละบุคคล
9. องค์ประกอบเกี่ยวกับความเป็นจริง ทั้งลักษณะต่างๆ ของตนเองและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพมากขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น

10. การเลือกอาชีพและระดับของอาชีพมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา สถานะเศรษฐกิจ สังคมของครอบครัว ความต้องการ ค่านิยม ความสนใจ ทักษะเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ระดับการศึกษา และความต้องการของตลาดแรงงาน

11. การประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นการเพิ่มความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองในทางที่ดี

12. การประกอบอาชีพเป็นการกำหนดวิถีชีวิต

Super ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาการในการเลือกอาชีพ ดังนี้

1. ช่วงเวลาของการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง การพัฒนาความสามารถ และความสนใจ (Growth Stage) ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิดในเรื่องอาชีพ อยู่นี้อยู่ในช่วง 14 ปีแรกของชีวิต ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 4 ระยะ คือ

1. ระยะที่ยังไม่มีความสนใจในเรื่องอาชีพ (Prevocational Substage) ระยะนี้มีอายุอยู่ในช่วง 3 ปีแรกของชีวิต

2. ระยะที่คิดถึงเรื่องอาชีพ แต่เป็นลักษณะความเพ้อฝัน (Fantasy Substage) ระยะนี้มีอายุระหว่าง 4 – 10 ปี

3. ระยะที่พิจารณาความสนใจของตนเองในอาชีพต่างๆ (Interest Substage) ระยะนี้มีอายุระหว่าง 11 – 12 ปี

4. ระยะที่พิจารณาความสามารถในการประกอบอาชีพต่างๆ (Capacity Substage) ระยะนี้มีอายุระหว่าง 13 – 14 ปี

2. ช่วงเวลาของการสำรวจตนเอง สำรวจอาชีพ เริ่มมีประสบการณ์จากการทำงาน และการทำกิจกรรมต่างๆ (Exploration Stage) เป็นช่วงที่บุคคลตระหนักว่าอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ช่วงนี้มีอายุระหว่าง 15 - 24 ปี ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะที่เริ่มพิจารณาเลือกอาชีพ โดยยังไม่ได้มีการตัดสินใจที่แน่นอน (Tentative Substage) ซึ่งพิจารณาจากความต้องการ ความสนใจ ค่านิยม ความสามารถ และโอกาสในการได้งานทำ ระยะนี้มีอายุระหว่าง 15 - 17 ปี

2. ระยะหวั่นไหวหวัต่อของพัฒนาการด้านอาชีพ (Transition Substage) ระยะนี้บุคคลจะพิจารณาเลือกอาชีพจากสภาพความเป็นจริงมากขึ้น เช่น พิจารณาจากลักษณะของตนเอง ลักษณะงาน ตลอดจนโอกาสที่จะได้งานทำ ช่วงนี้เป็นช่วงที่บุคคลจะได้มีประสบการณ์ในการฝึกอาชีพหรืออยู่ในระหว่างการศึกษาก่อนเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ระยะนี้มีอายุระหว่าง 18 – 21 ปี

3. ระยะทดลองปฏิบัติงาน (Trial Substage) เป็นการประเมินความถนัด ความสามารถ และความเหมาะสมด้านต่างๆ

3. ระยะที่เริ่มประกอบอาชีพที่ถาวร (Establishment Stage) โดยในช่วงต้นของระยะนี้อาจมีการทดลองงานหรือเปลี่ยนงานได้ ถ้างานนั้นไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่พอใจ ส่วนใหญ่ถ้าเป็นงานระดับวิชาชีพอาจไม่มีการทดลองงานหรือเปลี่ยนงาน ช่วงนี้มีอายุระหว่าง 25 - 44 ปี ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะการลงมือประกอบอาชีพที่ได้เลือกแล้ว แต่อาจมีการเปลี่ยนงานถ้างานนั้นไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่พอใจ (Trial Substage) โดยสำหรับบางคนอาจไม่มีขั้นตอนนี้ กล่าวคือ การประกอบอาชีพที่ถาวรทำให้ไม่มีการเปลี่ยนงาน ระยะนี้มีอายุระหว่าง 25 - 30 ปี

2. ระยะที่บุคคลลงมือประกอบอาชีพอย่างถาวร (Stabilization Substage) ระยะนี้มีอายุระหว่าง 31 - 44 ปี

4. ระยะที่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ (Maintenance Stage) ในระยะนี้จะมีการดำเนินการประกอบอาชีพที่เลือกแล้ว และสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ช่วงนี้มีอายุระหว่าง 45 - 65 ปี

5. ระยะที่ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพจะลดลงเนื่องจากความชรา (Decline Stage) ช่วงนี้มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป โดยแบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะที่เริ่มลดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ (Deceleration) ระยะนี้มีอายุระหว่าง 65 - 70 ปี

2. ระยะที่เลิกประกอบอาชีพโดยสิ้นเชิง (Retirement) ระยะนี้เป็นการใช้ชีวิตในบั้นปลายด้วยการพักผ่อน โดยไม่ประกอบอาชีพใดๆ ทั้งสิ้น โดยมีอายุตั้งแต่ 71 ปีขึ้นไป

Super ได้นำหลัก งานตามขั้นพัฒนาการ (Developmental Tasks) ของ R.J.Harvighurst มาอธิบายกระบวนการพัฒนาด้านอาชีพของบุคคล

งานตามขั้นพัฒนาการ หมายถึง พัฒนาการด้านต่างๆ ของบุคคลซึ่งเกิดขึ้นแต่ละช่วงในชีวิตของบุคคล ถ้าพัฒนาการดำเนินไปอย่างราบรื่นจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความสุข ความมั่นใจ และกำลังใจที่ปรับตัวในขั้นต่อไป แต่ถ้าพัฒนาการขั้นนั้นเกิดอุปสรรคทำให้ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีจะทำให้บุคคลนั้นเป็นทุกข์แล้วเกิดปัญหา และพัฒนาการขั้นต่อไปจะดำเนินไปได้ด้วยความลำบาก พัฒนาการเหล่านี้เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลจะต้องกระทำให้สำเร็จในแต่ละช่วงของชีวิต พัฒนาการบางอย่างจะเกี่ยวกับด้านร่างกาย เช่น การพัฒนาทักษะด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย

พัฒนาการบางด้านเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต เช่น การเตรียมตัวในการเลือกและประกอบอาชีพที่
สุจริตเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

Super ได้อธิบายงานตามขั้นพัฒนาการด้านอาชีพ (Vocational Developmental Tasks)
ของบุคคลในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ดังนี้

งานตามขั้นพัฒนาการด้านอาชีพของวัยรุ่น ได้แก่ การพัฒนาความสามารถและ
สติปัญญา การพัฒนาการสร้างนิสัยในการทำงานที่ดี มีความรับผิดชอบในการทำงาน รู้จักการ
ร่วมมือ การเลือกหลักสูตร เลือกวิชาเรียน เลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับความถนัด ความสามารถ
ความสนใจ ตลอดจนการเลือกอาชีพ และการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง การพึ่งตนเอง

งานตามขั้นพัฒนาการด้านอาชีพของหนุ่มสาว ได้แก่ การเลือกศึกษาต่อและประกอบ
อาชีพ การเลือกหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา (ถ้าบุคคลนั้นศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา) การเลือก
อาชีพที่เหมาะสม การพัฒนาทักษะในการทำงานหรือการประกอบอาชีพ ดังปรากฏในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 งานตามขั้นพัฒนาการด้านอาชีพ

วัย	ช่วงอายุ (ปี)	งานตามขั้นพัฒนาการด้านอาชีพ
วัยรุ่น ตอนต้น	14 - 18	การก่อตัวของความสนใจในอาชีพ (Crystallizing a Vocational Preference)
วัยรุ่นตอนกลาง	18 - 21	การพัฒนาความสนใจในอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specifying a Vocational Preference)
วัยรุ่นตอนปลาย	21 - 25	การพัฒนาความสนใจในอาชีพอย่างมั่นคงขึ้น (Implementing a Vocational Preference)
วัยผู้ใหญ่ ตอนต้น	25 - 30	การประกอบอาชีพอย่างถาวร (Stabilizing a Vocational Preference)
วัยผู้ใหญ่ ตอนกลาง	30 - 50	การสร้างความก้าวหน้าและมีความมั่งคั่งในอาชีพที่ตนเองประกอบ (Consolidation Status and Advancing in a Vocational Preference)

2.3 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg (Ginzberg's Theory of Vocational Development)

Ginzberg (Ginzberg, 1951 อ้างถึงใน วัชรีย์ ทรัพย์มี, 2521; สำเนาฯ ขจรศิลป์, 2534; นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) ได้พัฒนาทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพขึ้นเป็นทฤษฎีแรกโดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในระดับอายุต่างๆ กัน โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาเกี่ยวกับการเลือกอาชีพ

Ginzberg สรุปหลักของกระบวนการเลือกอาชีวดังนี้

1. กระบวนการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งเวลานานกว่า 10 ปี
2. กระบวนการเลือกอาชีพเป็นขั้นตอนที่ไม่ย้อนกลับ คือ เมื่อพัฒนาแล้วจะไม่ย้อนกลับไปมีลักษณะเช่นขั้นต้นอีก
3. กระบวนการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่ผสมผสานความต้องการของบุคคลที่จะเลือกอาชีพให้สนองความต้องการ ความสนใจและเหมาะสมกับความสามารถของเขาให้มากที่สุดกับการตระหนักถึงโอกาสที่จะได้ประกอบอาชีพนั้นๆ จริง และข้อจำกัดต่างๆ เช่น ตำแหน่งงานมีน้อย ไม่มีทุนเรียนเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ สถาบันการศึกษาที่จะฝึกอาชีพรับนักศึกษาได้จำนวนจำกัด
4. การเลือกอาชีพเป็นกระบวนการขั้นตอนเชื่อมโยงในแต่ละวัย ไม่ใช่เป็นการตัดสินใจเพียงครั้งเดียว แต่เป็นการตัดสินใจที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องในช่วงเวลาหลายปี
5. พัฒนาการด้านอาชีพได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ
 1. องค์ประกอบเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริง เช่น ความสามารถ ความถนัดของบุคคล และโอกาสในสังคม
 2. องค์ประกอบด้านการศึกษา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้สามารถเลือกอาชีพได้ในขอบเขตกว้างขวางมากน้อยเพียงใด คือ ถ้าได้รับการศึกษามาก ช่องทางเลือกประกอบอาชีพจะมีมาก ช่องทางเลือกประกอบอาชีพจะมีมาก
 3. องค์ประกอบด้านอารมณ์ คือ ในการเลือกอาชีพบางทีอาจมีองค์ประกอบด้านอารมณ์มาเกี่ยวข้องด้วย เช่น อยากเป็นนักแสดง เพราะมีอารมณ์ฝันว่าจะได้แต่งตัวสวย มีคนนิยมชื่นชอบ
 4. องค์ประกอบเกี่ยวกับค่านิยมของบุคคล

Ginzberg (1951) แบ่งการเลือกอาชีพออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะความเพ้อฝัน (Period of Fantasy Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 6 ถึง 10 เด็กคิดฝันเองว่าโตขึ้นจะประกอบอาชีพใด โดยได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือที่อ่าน เป็นต้นว่า คิดเพ้อฝันจะเป็นแพทย์ พยาบาล นายอำเภอ ตำรวจ ทหาร พนักงานดับเพลิง โดยยังไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปได้ และความสามารถของตน

2. ระยะพิจารณาเลือกอาชีพโดยยังไม่ได้ตกลงใจแน่นอน (Period of Tentative Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 11-15 ปี เด็กจะพิจารณาเลือกอาชีพจากลักษณะของตนเอง บางทีจากลักษณะของอาชีพ เช่น บางทีพิจารณาจากความสามารถ ความถนัด ค่านิยม ความสนใจของตน โดยไม่ได้พิจารณาองค์ประกอบหรือสภาพการณ์อื่นๆให้ทั่วถึง เช่น มีความถนัดวาดภาพจึงคิดจะเลือกอาชีพจิตรกร โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพนี้ หรือมีค่านิยมว่าจะช่วยเหลือผู้อื่นฉะนั้นจึงคิดอยากเป็นพยาบาล โดยไม่ได้พิจารณาสุขภาพของตนเอง หรืออาจพิจารณาแต่เฉพาะคุณสมบัติของอาชีพ เช่น อยากเป็นแพทย์เพราะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ รายได้ดีแต่ไม่ได้พิจารณาความสามารถ ความถนัดของตน

3. ระยะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง (Period of Realistic Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลมีอายุประมาณ 17 ถึง 20 ปี เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกัน เพื่อให้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพ และจะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่การเพ้อฝัน ระยะนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น 3 ระยะ คือ

3.1 ระยะสำรวจอาชีพ (Exploration) เป็นระยะที่บุคคลจะสำรวจอาชีพว่าอาชีพใดจะเหมาะกับเขา เช่น ลองเลือกเรียนวิชาต่างๆ หรือหาประสบการณ์ในการทำงาน

3.2 ระยะการรวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (Crystallization) ระยะนี้เป็นขั้นที่บุคคลพร้อมที่จะเลือกอาชีพ เนื่องจากได้ฝึกความคิดในเรื่องนี้ไว้พอสมควร

3.3 ระยะตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification) จะเป็นการตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง ไม่ใช่ตกลงใจกว้างๆว่าจะประกอบอาชีพด้านใดเท่านั้น เช่น ไม่ใช่บ่งแต่เพียงว่าจะประกอบอาชีพสาขาวิทยาศาสตร์ แต่ระบุว่าจะเลือกอาชีพเทคนิคการแพทย์

Ginzberg กล่าวว่า พัฒนาการด้านอาชีพตั้งแต่ระยะเพ้อฝัน จนถึงระยะพิจารณาตามสภาพจริงใช้เวลานานเป็นสิบถึงสิบห้าปี และพัฒนาการด้านอาชีพตามทฤษฎีนี้ ใช้อธิบายได้กับพัฒนาการด้านอาชีพของคนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเพศใดหรือบุคคลที่มีสถานะเศรษฐกิจสังคมระดับใด เพียงแต่มีรายละเอียดที่อาจแตกต่างกัน เช่น ในเรื่องระดับอายุในพัฒนาการขั้นต่าง ๆ

Ginzberg ได้ให้แง่คิดว่า นักแนะแนวควรตระหนักว่าการเลือกอาชีพมีกระบวนการเป็นขั้นตอน ดังนั้นจึงไม่ควรกระตุ้นให้เด็กเลือกอาชีพเร็วเกินไป และควรช่วยให้เด็กเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนเองที่สุดโดยพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างถี่ถ้วน

2.4 ทฤษฎีของ Tiedman และ O'Hara (Tiedman and O'Hara's Theory of Career Development)

ทฤษฎีของ Tiedman และ O'Hara (Tiedman and O'Hara, 1963 อ้างถึงใน วัชรินทร์พรม, 2521 ; สำเนาฯ ขจรศิลป์, 2534 ; นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) เป็นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีของ Super และ Ginzberg โดยได้แบ่งขั้นตอนต่างๆ เช่นเดียวกับ 2 ทฤษฎีแรก เพียงแต่ Tiedman ได้เพิ่มเติมให้มีความละเอียดชัดเจน และเน้นเรื่องของการตัดสินใจ ว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาการด้านอาชีพ ทำให้บางครั้งทฤษฎีของเขามีชื่อเรียกว่า A Decision Making and Adjustment Theory of Vocational Development

Tiedman และ O'Hara มองเรื่องของการพัฒนาการอาชีพว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้การทำงานเป็นวิธีการแสดงออกทางบุคลิกภาพ และเป็นการปรับตัวทางสังคม การแสดงออกทางบุคลิกภาพนี้ หมายถึง การที่บุคคลแต่ละคนได้แสดงออกซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นการทำให้ตนเองแตกต่างไปจากผู้อื่น ส่วนการปรับตัวทางสังคมเป็นการที่บุคคลพยายามปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นเพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับในสังคม

Tiedman ได้เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและอาชีพที่เห็นได้ชัดเจนจากการที่บุคคลต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจ และได้เน้นเรื่องของการตัดสินใจว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาการทางอาชีพ การตัดสินใจไม่ว่าจะเป็นในด้านของการเรียน การทำงาน หรือกิจกรรมประจำวัน ล้วนมีส่วนเสริมสร้างที่จะทำให้เป็นรูปแบบของพัฒนาอาชีพของบุคคลนั้น โดยแบ่งขั้นตอนการตัดสินใจออกเป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะคาดการณ์ล่วงหน้า (Period of Anticipation) แบ่งเป็น 4 ขั้น คือ

1.1 ขั้นการสำรวจ (Exploration) เกิดเมื่อบุคคลพิจารณามองเห็นทางเลือกหลายทางจึงเริ่มสำรวจทางเลือกเหล่านั้น

1.2 ขั้นเห็นรูปแบบทางเลือกเด่นชัดขึ้น (Crystallization) บุคคลเริ่มมองเห็นว่าทางเลือกใดที่เป็นไปได้ และตัดทางเลือกที่เป็นไปไม่ได้ทิ้งไป

1.3 ขั้นการเลือก (Choice) เลือกอาชีพที่ชอบมากกว่าอาชีพอื่น และจัดอันดับอาชีพที่ต้องการ

1.4 ขั้นเจาะจงตัวเลือก (Specification) เมื่อเลือกอาชีพที่สนใจแล้ว ก็จะไปหาข้อมูลรายละเอียดของอาชีพนั้นๆ เช่น ลักษณะงาน การฝึกอบรม การหาแหล่งงาน เป็นต้น

2. ระยะการดำเนินงานตามแผนและการปรับตัว มี 3 ขั้น คือ

2.1 ขั้นอุปมา (Induction Stage) บุคคลก้าวเข้าสู่งานอาชีพที่ได้วางแผนเป้าหมายเลือกไว้ และอาจต้องปรับตัวโดยปฏิบัติตามกลุ่มอาชีพที่เขาปฏิบัติกัน

2.2 ขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อ (Transition) เป็นขั้นที่บุคคลพยายามปรับหรือผสมผสานเป้าหมายของกลุ่มเข้ากับเป้าหมายของตนเอง อาจเป็นการประนีประนอมหรือคล้อยตาม เพื่อกลายเป็นสมาชิกของกลุ่มไปในที่สุด

2.3 ขั้นการอนุรักษ์ (Maintenance) เป็นขั้นที่บุคคลหาความสมดุล มั่นคงในงานเกิดความพึงพอใจว่างานนั้นเหมาะกับเขา

ในกรณีที่บุคคลไม่สามารถผสมผสานเป้าหมายของกลุ่มเข้ากับเป้าหมายส่วนตัวหรืออาจไม่พอใจกับการเลือกอาชีพของตนเอง เขาอาจแสวงหาอาชีพใหม่ และเริ่มกระบวนการคิดตัดสินใจใหม่อีกครั้ง แต่การตัดสินใจครั้งที่สองก็อาจนำข้อมูลที่ได้เคยวิเคราะห์แล้วในครั้งแรกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้เช่นกัน

Tiedman และ O'Hara เชื่อว่ากระบวนการพัฒนาในแต่ละขั้นเป็นสิ่งที่ย้อนกลับใหม่ เช่น บุคคลซึ่งที่อยู่ในที่ที่เป็นขั้นเจาะจงตัวเลือก (Specification) อาจย้อนกลับไปอยู่ในขั้นการเลือกใหม่ (Choice) ก็ได้ เท่าๆ กับที่จะไปอยู่ในขั้นอุปมา (Induction) ได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะเขาเชื่อว่าในเรื่องของการตัดสินใจนั้น คนเราสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ สิ่งเดิมที่เคยตัดสินใจไปแล้วอาจนำมาพิจารณาใหม่ ถ้ามีตัวแปรใหม่เกิดขึ้น แต่โดยทั่วไปแล้วบุคคลมักจะดำเนินตามขั้นตอนตั้งแต่เริ่มตัดสินใจไม่ถูก ไปจนกระทั่งถึงตัดสินใจได้ และดำเนินการตามแผนที่วางไว้ในที่สุด

จากทฤษฎีของ Tiedman และ O'Hara ทำให้มองเห็นว่าพัฒนาการทางอาชีพนั้นเป็นกระบวนการตัดสินใจที่สลับซับซ้อน ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลายาวนานตลอดชีวิต และการตัดสินใจแต่ละครั้งจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงการตัดสินใจด้านอื่นตามมาด้วยเสมอ ในบางครั้งการตัดสินใจอาจไม่ได้เกิดตามขั้นตอนที่ละเรื่อง ซึ่งในชีวิตจริง บ่อยครั้งพบว่ามียุทธศาสตร์ที่ต้องเลือกตัดสินใจในเวลาเดียวกัน ซึ่งอาจทำให้ยากสำหรับบุคคลหลายคนที่จะต้องเลือกตัดสินใจในตัวเลือกที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง เพราะการเลือกแต่ละครั้ง ผลที่ตามมาจะมีอิทธิพลต่ออนาคตของตนเองเสมอ

2.5 ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคล (Trait and Factor Theory)

ทฤษฎีนี้มีหลักการว่าด้วยการใช้วิจารณ์ตัดสินใจเลือกอาชีพโดยอาศัยการวิเคราะห์ตนเองและการวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน โดยมีหลักการเลือกอาชีพ (Trait and Factor Theory อ้างถึงใน วัชร ทรัพย์มี, 2521 และสำเนา ขจรศิลป์, 2534) ดังนี้

1. การวิเคราะห์ตนเอง โดยจะวิเคราะห์องค์ประกอบและคุณสมบัติต่างๆ ของตนเอง เช่น ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด บุคลิกภาพ ฐานะเศรษฐกิจ และสภาพการณ์ต่างๆ ในครอบครัว

2. การวิเคราะห์อาชีพ จะเป็นการแสวงหาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับอาชีพ เช่น ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงานที่เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ เวลา และทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ รายได้ ความมั่นคง และโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพต่างๆ

3. การใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ตนเอง และวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน

ทฤษฎีนี้ได้มีการศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ ในด้านต่างๆ ได้แก่

ความถนัดและสติปัญญา มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ ความสำเร็จ และความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ

ค่านิยม มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ เช่น คนที่มีความเมตตา ชอบช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ อาจเลือก

บุคคลแวดล้อม ได้แก่ พ่อแม่ ญาติ ครู นักแนะแนว เพื่อน ล้วนมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ เช่น บุคคลที่อยากเป็นครู เพราะนิยมชมชอบครูของตนเอง

ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ โดยบุคคลที่มีผลการเรียนดีในวิชาใด มักจะเลือกอาชีพในแนวนั้น

ครอบครัว มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ โดยลูกบางคนจะเลือกอาชีพตามอาชีพของพ่อแม่ และสถานะเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

บุคลิกภาพและการปรับตัว มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ โดยบุคคลที่มีบุคลิกลักษณะแตกต่างกันมีแนวโน้มที่จะเลือกอาชีพแตกต่างกันตามความเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนเอง

ถิ่นที่อยู่และค่านิยมในชุมชน มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคลมีแนวคิดว่าการเลือกอาชีพได้รับอิทธิพลมาจากองค์ประกอบที่หลากหลายด้าน โดยแต่ละบุคคลอาจได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งมากน้อยแตกต่างกัน หรืออาจได้รับอิทธิพลจากหลายองค์ประกอบ

2.6 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Roe (Roe's Theory of Vocational Choice)

Anne Roe ได้พัฒนาทฤษฎีนี้โดยแนวความคิด (Roe , 1953 อ้างถึงใน วชิร ทรัพย์มี, 2521 ; สำเนา ขจรศิลป์, 2534 ; นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) ดังนี้

1. บุคคลจะเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพ และสนองความต้องการของตน
2. ประสบการณ์ในวัยเด็กที่ได้จากการอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการจูงใจโดยมีแนวคิดที่ว่า ความต้องการของบุคคลจะทำให้เกิดแรงผลักดันในการกระทำต่างๆ ทฤษฎีมีความเชื่อว่าคนเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการต่างๆ ของตน เช่น ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือ ความต้องการตำแหน่ง ความมั่นคง ความต้องการทางเศรษฐกิจ ตลอดจนความต้องการอิสรภาพ Roe เชื่อว่าการที่ความต้องการชั้นต่างๆ ของเด็กจะได้รับการตอบสนองหรือไม่นั้นขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา หรือผู้ปกครองกับเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นบุคลิกภาพ และบุคลิกภาพนี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคล โดยบุคคลจะเลือกอาชีพให้เหมาะกับบุคลิกภาพและสนองความต้องการของตน

Roe ได้แบ่งแบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีต่อเด็ก ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กดังต่อไปนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้อารมณ์ (Emotional Concentration on the Child) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การอบรมเลี้ยงดูอย่างปกป้องคุ้มครองมากเกินไป ซึ่งจะมีบรรยากาศของการปกป้องคุ้มครองระแวดระวังเด็กทุกฝีก้าว ไม่ค่อยยอมให้เด็กทำสิ่งต่างๆ (Overprotecting Climate) การเลี้ยงดูแบบนี้ แม้จะสนองความต้องการด้านร่างกายและความปลอดภัยแก่เด็ก แต่จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กพึ่งผู้ใหญ่มากเกินไป และมักจะทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ทำสิ่งต่างๆ ตามแบบฉบับที่มีอยู่ ไม่ค่อยได้แสดงความคิดริเริ่ม

1.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด เรียกร้องจากเด็กมาก ครอบครัวยุทธศาสตร์นี้จะมีบรรยากาศที่เน้นเรื่องการคาดหวังความสำเร็จจากเด็กมาก คาดหวังให้เด็กกระทำการต่างๆ อย่างสมบูรณ์แบบ (Overdemanding Climate) เด็กเหล่านี้จะได้รับความรักก็ต่อเมื่อทำตามผู้ใหญ่

ต้องการและคาดหวัง ซึ่งอาจทำให้เด็กเกิดความเครียดสูง และอาจหาทางออกด้วยการก้าวร้าวหรือเก็บตัว

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบละเลยไม่สนใจหรือไม่ยอมรับเด็ก (Avoidance of the Child) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบละเลยเด็ก ซึ่งในครอบครัวแบบนี้บิดามารดา หรือผู้ปกครองจะละเลยเด็ก ไม่ค่อยเอาใจใส่หรือรับผิดชอบต่อกับเด็กไม่ค่อยตอบสนองความต้องการด้านต่างๆของเด็ก (Neglecting Climate) ซึ่งอาจทำให้เด็กเกิดความน้อยใจ มองโลกในแง่ร้าย

2.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ยอมรับเด็ก เนื่องจากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเด็กเป็นต้นว่าคิดว่าเด็กเป็นคนไม่ดี มีความประพฤติที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งเด็กมักได้รับการดูว่าและลงโทษ หรือผู้ปกครองละเลยทอดทิ้งไม่สนใจเด็ก (Rejecting Climate) เด็กประเภทนี้มักไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งอาจทำให้เด็กเกิดความน้อยใจ มองโลกในแง่ร้าย ก้าวร้าวหรือเก็บกด

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบยอมรับและให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่เข้มงวดต่อเด็ก มีการยอมรับเด็กให้ความรักและความใกล้ชิดต่อเด็กพอประมาณ ตั้งกฎเกณฑ์ ควบคุมพฤติกรรมของเด็กเพียงเล็กน้อย เด็กประเภทนี้มักจะชอบสังคมกับบุคคลต่างๆ

3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักต่อเด็ก ครอบครัวประเภทจะมีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความรัก ความอบอุ่น (Loving Climate) เด็กจะได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ พ่อแม่ผู้ปกครองจะใช้เหตุผลกับเด็กในการอบรมสั่งสอน จะใกล้ชิดสนิทสนมกับเด็ก พร้อมทั้งจะเป็นที่ปรึกษาแก่เด็กในทุกเรื่อง สนับสนุนส่งเสริมให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กเป็นบุคคลที่มีสุขภาพดี รื่นเริงแจ่มใส และชอบสังคม

นอกจากนี้ Roe ยังแบ่งอาชีพออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. อาชีพที่ติดต่อกับเกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น อาชีพบริการ อาชีพธุรกิจ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมระเบียบประเพณี อาชีพด้านศิลปะและการบันเทิง

2. อาชีพที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวัตถุ เช่น อาชีพด้านเทคนิค การเกษตร วิทยาศาสตร์

Roe อธิบายว่า ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับในวัยเด็กจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครองจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ เป็นต้นว่า บุคคลที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแห่งความรัก ความอบอุ่น จะเป็นคนที่ชอบสังคมกับบุคคลต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อการสังคม เมื่อ

เลือกอาชีพมักจะเลือกอาชีพที่ติดต่อกับบุคคล เช่น อาชีพเกี่ยวกับการให้บริการ ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ นักแนะแนว แพทย์ พยาบาล ตำรวจ หรืออาชีพธุรกิจ ส่วนบุคคลที่มาจากครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น เช่น พ่อแม่และเลยไม่สนใจหรือเรียกร้องต่อเด็กมากเกินไปจะทำให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่ไม่ชอบสังสรรค์กับบุคคลอื่น ฉะนั้นมักจะเลือกอาชีพที่ไม่ต้องติดต่อกับบุคคล แต่เป็นการทำงานกับวัตถุมากกว่า เช่น อาชีพด้านเทคนิค กลไกกรรม และวิทยาศาสตร์

2.7 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของบโลว์ (Blau)

Blau (Blau, 1956 อ้างถึงใน นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) เชื่อว่า สาเหตุของการเลือกอาชีพมาจากผลของสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม และจากตัวบุคคล โดยตัวแปรจากสิ่งแวดล้อม หมายถึง ตำแหน่งงานที่ว่างในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ขนาดของกลุ่มอาชีพ (บางกลุ่มอาชีพมีผู้ประกอบการมาก ในขณะที่บางอาชีพเกิดความขาดแคลน) จำนวนคนเข้าออกงานอาชีพ ความรู้ความชำนาญที่จำเป็นต้องมีในแต่ละงานอาชีพ คุณลักษณะพิเศษ ได้แก่ ลักษณะทางบุคลิกภาพที่จำเป็น เช่น รูปร่าง หน้าตา เพศหรือสถานภาพทางสังคมบางประการ รวมทั้งโอกาสที่จะได้รับจากงานนั้น เช่น บางอาชีพเปิดโอกาสให้ได้มีการเดินทางเป็นประจำหรือโอกาสก้าวหน้า การได้รับความรู้เพิ่มเติม เงินเดือน สวัสดิการที่ดึงดูดแตกต่างกันออกไป ข้อมูลเหล่านี้จัดเป็นข้อมูลตัวแปรจากสิ่งแวดล้อมที่มีผลเป็นอย่างยิ่งต่อการเข้าสู่อาชีพของบุคคล นอกจากตัวแปรภายนอก ยังมีตัวแปรภายในที่มาจากตัวบุคคลที่มีผลต่อการเลือกอาชีพ ได้แก่ ระดับความรู้ความสามารถ การศึกษาความต้องการความรู้ลึกเกี่ยวกับตนเอง ค่านิยม และความสนใจ เป็นต้น

ตัวแปรภายนอกและภายในจะผสมผสานกันเป็นข้อมูลช่วยในการตัดสินใจในการเข้าสู่อาชีพ ดังนั้น ในการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพเป็นเรื่องที่เกิดจากประสบการณ์หลายอย่างของบุคคล ไม่ใช่เป็นเรื่องของข้อมูลใดข้อมูลหนึ่ง โดย Blau ยังกล่าวว่า การตัดสินใจทางอาชีพไม่ใช่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในวันใดวันหนึ่ง หรือจุดใดจุดหนึ่งเพียงครั้งเดียวของชีวิต หากแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งแล้วครั้งเล่าตลอดชั่วชีวิตการทำงานของบุคคล เพราะคนเราจะมีการรับรู้ข้อมูลใหม่ๆ อยู่เสมอ รวมทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ในบางเวลาอาชีพบางอาชีพอาจเป็นที่ต้องการมาก แต่เมื่อช่วงเวลานั้นได้ผ่านไปอาจเกิดความอิ่มตัวซึ่งทำให้เกิดการจำกัดในการเข้าสู่อาชีพนั้นได้ ถึงแม้ว่า การเปลี่ยนอาชีพจะเกิดกับบุคคลได้ตลอดชีวิต แต่ Blau ได้ย้ำถึงข้อจำกัดในการเลือกอาชีพไว้ว่า การเลือกอาชีพในช่วงต้นของชีวิตอาจมีผลจำกัดต่อการเข้าสู่อาชีพในวัยต่อมาได้ เช่น การเลือกเรียนสายศิลป์ในช่วงมัธยมปลาย อาจทำให้ไม่สามารถเข้าสู่อาชีพประเภทวิศวกรรมได้เมื่ออยู่มหาวิทยาลัย

Blau สรุปว่า การเลือกอาชีพเป็นกระบวนการเลือกและถูกเลือก กล่าวคือ ครั้งแรกบุคคลเลือกอาชีพที่สนใจเข้าทำ แต่ครั้งต่อมา บุคคลจะถูกเลือกจากหน่วยงานโดยผ่านกระบวนการสรรหา และคัดเลือกจากฝ่ายบุคคล ซึ่งโดยส่วนใหญ่ การเลือกและการถูกเลือกจะกระทำโดยบุคคลสองกลุ่มที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย ได้แก่ ในครั้งแรกครูแนะแนว พ่อแม่ หรือตนเองจะช่วยเลือกอาชีพ ในครั้งที่สองตัวบุคคลกลับถูกฝ่ายบุคคลในองค์กรเป็นผู้คัดเลือก

2.8 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Krumboltz, Mitchell และ Gelatt

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Krumboltz, Mitchell และ Gelatt (Krumboltz, Mitchell and Gelatt, 1957 อ้างถึงใน นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2546) เน้นถึงความสำคัญของเหตุการณ์ในชีวิตมนุษย์ที่มีผลกระทบต่อการเลือกอาชีพ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่ากระบวนการเลือกอาชีพประกอบด้วยตัวแปร 4 ชนิด ได้แก่

1. พันธุกรรมและความสามารถพิเศษ

พันธุกรรมและความสามารถพิเศษที่มี หมายถึง คุณลักษณะทางพันธุกรรมที่ได้รับจากบิดามารดา เช่น สติปัญญาความฉลาด เป็นต้น พันธุกรรมจะเป็นตัวกำหนดโอกาสการเรียนรู้ แม้ว่า Krumboltz ไม่ได้ให้รายละเอียดในเรื่องของพันธุกรรมว่ามีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้อย่างไร แต่เป็นที่เข้าใจว่าพันธุกรรมมีอิทธิพลต่อกระบวนการเลือกอาชีพของบุคคล

2. เจือไนทางสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิต

เจือไนทางสิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตจัดเป็นเรื่องที่บุคคลไม่สามารถทำอะไรได้ และมีอิทธิพลกับชีวิตและการเลือกอาชีพอย่างแน่นอน เช่น นักเรียนที่อยากเข้าเรียนแพทย์ แต่ขาดการสนับสนุนทางการเงิน หรือขาดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งการเกิดอุบัติเหตุบางประการในชีวิต อาจทำให้ไม่สามารถทำตามความฝันได้ หรือในขณะที่เรียนอยู่ปรากฏว่า บิดามารดาเกิดเสียชีวิตลงทำให้ไม่มีใครสนับสนุนส่งเสริม ทำให้ต้องออกมาทำงานเลี้ยงตนเองและไม่สามารถเรียนต่อได้ เป็นต้น จะเห็นได้ว่ามีเหตุการณ์มากมายที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตเขา โดยเป็นเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ แต่ผลของเหตุการณ์นั้นมีอิทธิพลต่อแผนการเข้าสู่อาชีพ และถ้าเป็นในระดับชาติก็เช่นกัน เหตุการณ์สิ่งแวดล้อมทางการเมืองอาจจะส่งผลได้ไม่แพ้เรื่องส่วนตัว เช่น เด็กยากจนในชนบทที่ขาดการสนับสนุนทางการเงิน อาจได้รับอานิสงส์ของนโยบายรัฐบาลที่ทำให้เขาสามารถขอกู้ยืมเงินทุนการศึกษา ทำให้เขาเรียนในระดับสูงได้ ซึ่งในอดีตไม่มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา เป็นต้น

3. ประสบการณ์การเรียนรู้

ประสบการณ์การเรียนรู้มีทั้งการเรียนรู้ทางตรง และทางอ้อมหรือการเรียนรู้โดยผ่านการเชื่อมโยง ประสบการณ์เรียนรู้โดยผ่านมาถึงบุคคล (instrumental learning experiences) เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลอาจจะเรียนโดยการสังเกตปฏิกริยาจากผู้อื่นหรือเป็นการสังเกตจากผลที่เกิดขึ้นได้รับการเสริมแรงทั้งทางบวกและทางลบ โดยที่ผู้สังเกตอาจไม่ได้ผ่านประสบการณ์ตรง แต่ก็จัดเป็นการเรียนรู้และมีผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพได้ เช่น เราสังเกตเห็นเพื่อนที่เรียนวิชาทางวิทยาศาสตร์ แต่ต้องเคร่งเครียดกับการเรียนมาก เราอาจสรุปได้ว่า วิชาทางวิทยาศาสตร์ยาก และคงไม่อยากเรียนหรือเข้าสู่อาชีพที่ต้องใช้การคำนวณหรือต้องจบทางสายวิทยาศาสตร์

การเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการเชื่อมโยง (associative learning experiences) เป็นปฏิกริยาตอบโต้ทั้งทางบวกและทางลบต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่บุคคลเคยรู้สึกเป็นกลางๆ ในช่วงแรก โดยอาจเป็นความรู้สึกที่มีต่อคนหรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งที่ได้เห็นจากการเชื่อมโยงในทางบวกหรือทางลบที่เกิดขึ้นเป็นประจำทำให้เริ่มรู้สึกบวกหรือลบตามการเชื่อมโยงนั้น เช่น หากเราอ่านหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องการเมืองเป็นประจำ และหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้รู้สึกว่าการเมืองมักเข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่ตนเองมากกว่าทำงานเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง เราอาจมีการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงว่า นักการเมืองมักเป็นผู้ไม่สุจริต และเมื่อเห็นอ่าน หรือรับรู้จากสื่อต่างๆ บ่อยขึ้น ในที่สุดเจตคติของเราก็จะไม่ดีกับอาชีพนักการเมือง ทั้งที่เราเองไม่เคยรู้จักนักการเมืองเป็นการส่วนตัว แต่สามารถมีความรู้สึกเกี่ยวกับอาชีพนี้ได้โดยผ่านการเรียนรู้แบบการเชื่อมโยง

4. ความสามารถหรือทักษะที่จะใช้ในการประกอบอาชีพ

ทักษะจำเป็นใช้ในการทำงาน หมายถึง การที่มีทักษะบางประการที่พัฒนาให้เกิดแก่ตนเอง เช่น ทักษะการแก้ปัญหาอุปนิสัยในการทำงานที่ดี ความพร้อมทางด้านจิตใจ การตอบสนองทางอารมณ์และเหตุผล ทักษะที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ในการทำงานรวมทั้งยังช่วยแก้ปัญหาที่อาจเกิดจากการทำงาน

อย่างไรก็ตาม ทักษะเหล่านี้มักต้องมีการพัฒนาปรับปรุงให้เข้าได้กับสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ เช่น สมพรเป็นนักเรียนที่มีความฉลาดพอสมควร ในช่วงมัธยมนั้นเขาอาจไม่ต้องท่องหนังสือมากก็สามารถทำคะแนนได้ดี แต่เมื่อก้าวเข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษาอาจพบว่าอุปนิสัยในการไม่ท่องหนังสือมากก็สอบผ่านนั้น ไม่เป็นความจริงอีกต่อไป ซึ่งอาจต้องปรับวิธีการเรียนบางประการเพื่อให้ได้คะแนนดี หรือในกรณีที่อุปสรรคมักเป็นคนที่ไม่เปิดเผยนัก เพื่อนถามอะไรก็มักจะปิดบัง ไม่ให้ความกระจ่างในการเรียนแก่ผู้อื่น เธออาจเรียนได้อย่างประสบความสำเร็จ แต่เมื่อออกไปทำงาน วิธีการทำงานที่ไม่ให้ความกระจ่างแก่ผู้อื่นอาจเป็นการปิดกั้น

การเป็นหัวหน้างานของเธอก็ได้ เพราะหัวหน้างานจำเป็นต้องให้ข้อมูลและสอนงานลูกน้อง เธออาจจะต้องเรียนรู้หรือปรับทักษะในการทำงานกับผู้อื่นให้ได้มากขึ้นถ้าเธออยากเป็นผู้บริหารเป็นต้น

Krumboltz และคณะ เน้นว่าประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคลในช่วงในทุกช่วงของพัฒนาการจะมีอิทธิพลนำไปสู่การเลือกของอาชีพ ถึงแม้ว่า Krumboltz จะเน้นในเรื่องของการเรียนรู้มากแต่ Krumboltz เห็นว่าพันธุกรรมเป็นตัวกำหนดความสามารถในการเรียนรู้ของมนุษย์ รวมทั้งการเลือกอาชีพของบุคคลด้วย นอกจากนี้ Krumboltz เห็นว่าการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นไปทั้งชีวิต และบุคคลควรได้รับการสอนให้มีทักษะในการตัดสินใจที่ดีและเหมาะสมในช่วงเวลาที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมโดยผ่านการให้คำปรึกษาทางอาชีพหรือชั่วโมงแนะแนว โดย Krumboltz เน้นเป็นพิเศษในเรื่องการฝึกทักษะการตัดสินใจ ซึ่งจะต้องสามารถนำตัวแปรที่มีผลต่อการเลือกอาชีพเข้ามาพิจารณาอย่างละเอียด

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Krumboltz และคณะ สามารถสรุปได้ดังนี้ การตัดสินใจเลือกอาชีพเป็นทักษะของการเรียนรู้ คนที่พูดว่าเลือกอาชีพได้แล้วจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพราะอาจเลือกอาชีพจากความเข้าใจผิดพลาดบางประการ ความสำเร็จในการเลือกอาชีพจะได้รับการประเมินจากทักษะการตัดสินใจที่ดีของบุคคล และคนเราไม่ได้เกิดมาเพื่อมีความเหมาะสมในอาชีพเดียว (บุคคลอาจเหมาะสมกับอาชีพได้มากกว่าหนึ่งอาชีพ)

2.9 ทฤษฎีความต้องการของฮอปพอค (Hoppock's Composite Theory)

ทฤษฎีความต้องการของ R. Hoppock (Hoppock, 1967 อ้างถึงใน นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2532) สามารถสรุปได้ดังนี้

1. คนเราเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการ

ความต้องการที่หลากหลายของมนุษย์เป็นตัวกำหนดให้เลือกอาชีพที่สนองความต้องการของตนเอง โดยความต้องการเหล่านี้มีทั้งความต้องการทางร่างกาย และจิตใจ ทางร่างกาย ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ความต้องการทางจิตใจ ได้แก่ ชื่อเสียง การยอมรับ ความรัก การนับถือจากผู้อื่น แต่บุคคลแต่ละคนมีต้องการต่างชนิดและต่างระดับกัน บางคนต้องการวัตถุ เช่น เงินทอง ทรัพย์สิน ในขณะที่บางคนเน้นความสงบทางจิตใจ บางคนชอบอยู่กับผู้อื่น ต้องการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นสูง ทำให้แสวงหากิจกรรมอาชีพที่จะช่วยให้ได้ใกล้ชิดกับผู้อื่น เช่น อาชีพประชาสัมพันธ์ เป็นต้น หรือบางคนชอบอยู่คนเดียว มักจะเลือกอาชีพที่ไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่นมากนัก เช่น อาชีพนักประพันธ์ นักคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2. อาชีพที่เลือกมักจะเป็นอาชีพที่สามารถตอบสนองความต้องการสูงสุดได้

มนุษย์น้อยคนนักที่จะมีความต้องการเพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่แล้วคนเรามีความต้องการที่หลากหลายในชีวิตของตนเอง และการเลือกอาชีพมักได้รับอิทธิพลจากความต้องการที่เกิดขึ้นตามสัดส่วนที่มากน้อยแตกต่างกัน เช่น บุคคลที่มีความต้องการความมั่นคงในชีวิตสูง มักเลือกอาชีพที่มีความมั่นคง และมีความเสี่ยงน้อย เช่น อาชีพรับราชการ เนื่องจากไม่ต้องกลัวการถูกไล่ออก สามารถทำงานไปได้เรื่อยๆ หรือผู้ที่ชอบความเสี่ยงสูง อาจสนใจอาชีพเกี่ยวกับการทำธุรกิจ

3. ความต้องการที่เกิดขึ้นอาจชัดเจนแน่นอนในบุคคลบางคน หรือสำหรับบางคน ยังอาจคลุมเครือ ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตามความต้องการเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพทั้งสิ้น

การที่จะรู้ถึงความต้องการของตนเองในระดับใดนั้นขึ้นอยู่กับ ความเข้าใจตนเอง ถ้าเข้าใจตนเองมากก็จะสามารถรู้ถึงแรงจูงใจที่ดึงดูดที่ทำให้ชอบ หรือไม่ชอบอาชีพเหล่านั้น ถ้ามีความเข้าใจตนเองน้อยอาจไม่เข้าใจว่าทำไมเขาจึงชอบหรือไม่ชอบอาชีพนั้น ดังนั้น สาเหตุการเลือกอาชีพจึงไม่กระจ่างเสมอไป บุคคลอาจจะรู้สึกถึงความต้องการของตนเอง เช่น รู้ว่าต้องการประกอบอาชีพพยาบาล เพราะชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความต้องการรับใช้ผู้อื่น หรือบางคนอาจไม่ทราบสาเหตุจึงชอบประกอบอาชีพทนายความ แต่รู้เพียงแค่ว่าเป็นอาชีพที่ดึงดูดมากกว่าอาชีพอื่น

4. พัฒนาการทางอาชีพเริ่มจากจุดที่เริ่มตระหนักว่า มีอาชีพบางชนิดที่จะทำให้ได้รับความพึงใจ และสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้

Hoppock มีความเชื่อก่อนการเลือกอาชีพจริงๆ ว่าทุกคนมีความรู้สึกเกี่ยวกับความต้องการในอาชีพใดอาชีพหนึ่งมานานแล้ว และทัศนคติต่ออาชีพบางชนิดนี้จะมีผลต่อทิศทางการเลือกอาชีพในภายหลัง จากประสบการณ์เบื้องต้นของชีวิต เราสามารถเรียนรู้ว่ามีการกระทำบางอย่างที่ทำแล้วมีความสุข หรือบางอย่างทำแล้วมีความสุข ทำให้เริ่มแสวงหากิจกรรมที่ทำแล้วมีความสุขมากขึ้นเรื่อย ๆ และในขณะเดียวกันจะพยายามหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ทำแล้วเกิดความทุกข์ เมื่อเติบโตขึ้นก็ทำให้เรียนรู้ว่ามีอาชีพบางประเภทสามารถให้ประสบการณ์ที่ทำแล้วมีความสุขพอใจมากกว่าอาชีพบางประเภท ทำให้เราเริ่มแสวงหาอาชีพนั้นในช่วงที่เริ่มตระหนักและแสวงหาอาชีพบางอาชีพ ซึ่งเป็นจุดที่ Hoppock เชื่อว่าทางเลือกอาชีพได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมแสดงว่าความเชื่อของ Hoppock ในเรื่องอาชีพมีส่วนเน้นถึงแนวโน้มพัฒนาการเช่นกัน

5. สิ่งที่เป็นเครื่องแสดงว่า มีพัฒนาการทางการเลือกอาชีพมากขึ้นหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความเข้าใจว่าการเลือกอาชีพได้สนองความต้องการของตนเองเพียงใด

การที่มีความแน่ใจว่าเราเลือกอาชีพนี้เพราะมีความต้องการอย่างนี้ อย่างนั้น เป็นการแสดงว่ามีพัฒนาการทางอาชีพที่สูงขึ้น การที่จะสามารถรู้ถึงความต้องการที่แน่ชัดของตนเองได้ โดยต้องรู้จักทั้งตนเอง อาชีพที่สนใจ และสามารถในการวิเคราะห์ของตนเอง การเลือกอาชีพที่ได้ผลจะต้องเลือกอาชีพอย่างรอบคอบ ไตร่ตรองโดยทราบความต้องการของตนเอง และธรรมชาติของอาชีพที่สนใจ และนำข้อมูลทั้งสองแหล่งนี้มาประกอบการพิจารณาเพื่อหาสิ่งที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด

6. การเข้าใจตนเองจะทำให้เราทราบถึงสิ่งที่ต้องการ และทราบว่ามิอะไรที่สามารถไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ต้องการนั้น

Hoppock เน้นถึงความสำคัญของการรู้จักตนเอง เนื่องจากมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจะทำให้บุคคลได้เข้าใจถึงความต้องการ จุดประสงค์ เป้าหมายของชีวิต จุดเด่น จุดด้อย และความสามารถของตนเอง ทำให้ทราบว่าตนเองเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับอาชีพใด เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

7. ความรู้เกี่ยวกับอาชีพมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าอาชีพที่เลือกนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองหรือไม่ เราจะได้อะไรจากการประกอบอาชีพนั้น และต้องให้อะไรแก่อาชีพนั้น

ในการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพที่เลือก ถ้าไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพนั้น จะทำให้เลือกอาชีพอย่างคนตาบอด แต่ถ้ามีข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่สนใจ ข้อมูลนั้นจะช่วยประกอบการพิจารณา ทำให้การตัดสินใจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงมากขึ้น

8. ความพึงพอใจในอาชีพเกิดจากการได้ประกอบอาชีพที่ตรงกับความต้องการของตนเอง

ถ้าสิ่งที่ตนเองมีใกล้เคียงกับสิ่งที่ตนเองต้องการเพียงใด ความพึงพอใจในอาชีพของตนเองจะสูงขึ้นเท่านั้น อาชีพใดที่สนองความต้องการของตนเองได้ทั้งระดับความต้องการทางร่างกายและจิตใจ อาชีพนั้นย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจมากขึ้นเป็นลำดับ ถ้าบุคคลที่เบื่อหน่ายต่ออาชีพ ย่อมหมายถึงอาชีพที่ทำไม่ได้สนองความต้องการของตนเอง ดังนั้น ความสุขหรือความพึงพอใจต่ออาชีพ หมายถึง อัตราส่วนของสิ่งที่ตนเองได้จากอาชีพกับสิ่งที่ตนเองคาดหวังจะได้รับการประกอบอาชีพ ถ้าอัตราส่วนของสิ่งที่ตนเองได้รับกับที่ตนเองคิดว่าจะได้รับนั้นสมดุลกันก็จะทำให้ยังมีความพึงพอใจในอาชีพที่ทำ ทำให้ไม่ต้องดิ้นรนหาอาชีพใหม่ เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่ตนเองได้รับการทำนั้นมิได้หมายถึงเงินเดือนเสมอไป อาจเป็นด้านอื่นๆ เช่น บรรยากาศ สวัสดิการ เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

9. ความพึงพอใจจากการทำงานซึ่งมิได้หมายถึงสิ่งที่ได้รับในปัจจุบันเท่านั้น โดยอาจเป็นสิ่งที่คาดหวังว่าอาชีพนี้จะมีอนาคตที่สดใส ซึ่งหมายถึงการเป็นบันไดไปสู่ตำแหน่งหรืออาชีพใหม่ในอนาคตที่ดีกว่าก็เป็นได้

บุคคลอาจมีความพึงพอใจในอาชีพที่ตนเองทำ เพราะอาชีพนี้จะทำให้ตนเองก้าวหน้าเร็ว มีอนาคตที่ดีกว่าอาชีพอื่นก็ได้ กล่าวคือ บุคคลอาจยอมเริ่มต้นจากงานปัจจุบันที่ไม่น่าเป็นที่สนใจนัก แต่คิดว่ามีความหวังที่จะเลื่อนสู่ตำแหน่งที่ใหญ่ได้เร็วขึ้นก็เป็นได้ สำหรับบางคน ความพอใจในอาชีพอาจเกิดจากการที่งานนั้นได้ตอบสนองความต้องการเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานของตนเองได้ก่อน แม้งานจะดูไม่มีอนาคต แต่บุคคลอาจพอใจทำ เพราะได้เงินดีในปัจจุบัน

10. เมื่อเลือกอาชีพแล้วสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ถ้ารู้สึกว่าการเปลี่ยนอาชีพจะทำให้ได้รับการตอบสนองที่ดีกว่าอาชีพเดิม

มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่เคยเป็นความต้องการของตนเองครั้งหนึ่ง อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ ดังนั้น เมื่อความต้องการเปลี่ยนไป อาชีพซึ่งครั้งหนึ่งเคยสนองความต้องการของตนเอง ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย คนเราจึงอาจต้องหาอาชีพใหม่เพื่อสนองความต้องการใหม่ที่เกิดขึ้นด้วย

2.10 การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ

การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ (สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้) พบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ ได้แก่ 1) ความถนัดส่วนตัว 2) ความสนใจหรือความชอบในอาชีพนั้นๆ 3) การเลือกอาชีพตามความคาดหวังของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง 4) การเลือกอาชีพตามเพื่อน 5) โอกาสที่จะเข้าทำงาน 6) ปัญหาในด้านสุขภาพ 7) สถิติปัญหาหรือความสามารถ การเรียนวิชาชีพชั้นสูง 8) ทุนทรัพย์ในการเตรียมตัวเพื่อการประกอบอาชีพนั้นๆ 9) ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับอาชีพ และ 10) อิทธิพลจากสื่อมวลชน

การพิจารณาตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพหรือเลือกคณะ/สาขาวิชา

การพิจารณาตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพหรือเลือกคณะ/สาขาวิชาสามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท (บทเรียนออนไลน์ เรื่อง การตัดสินใจเลือกทางศึกษาต่อและอาชีพ โดยครูวารินทร์ วากะมะ งานแนะแนวโรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี) คือ

1. ปัจจัยภายในตนเอง

1.1 อุปนิสัยและบุคลิกภาพ คือ ลักษณะและคุณสมบัติทั้งร่างกายและจิตใจ ได้แก่ รูปร่างหน้าตา กิริยา การแสดงออก อารมณ์ น้ำเสียง การพูดจา ไหวพริบ ความเชื่อมั่น รวมทั้งรู้จักทักษะความสามารถพิเศษ ความถนัดที่แท้จริง ทักษะคิด และค่านิยมของตนเองด้วย การค้นพบตนเองใน

ด้านนี้มีวิธีการมากมาย วิธีง่ายที่ไม่เสียเวลามาก ได้แก่ การทำแบบทดสอบต่างๆ ซึ่งจะมีแบบทดสอบความสนใจ ความถนัด ค่านิยม บุคลิกภาพ ฯลฯ

1.2 สถิติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการคิดค้น หาเหตุผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ สื่อความหมาย หรือแสดงออกให้ผู้อื่นเห็นเข้าใจได้อย่างทะลุปรุโปร่ง ซึ่งอาจดูได้จากผลการเรียนที่ผ่านมาโดยไม่เข้าข้างตนเองจนเกินไป

1.3 สุขภาพอนามัยและลักษณะของร่างกาย ได้แก่ ความแข็งแรง อ่อนแอ โรคประจำตัว ความสูง น้ำหนัก ความผิดปกติของสายตา หรือความพิการในอวัยวะบางส่วนในร่างกาย ฯลฯ บางสาขาการเรียนได้มีการกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะของผู้ที่จะเข้าศึกษาไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการเรียนและในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต ถึงแม้จะมีความพร้อมในด้านอื่น

1.4 เป้าหมายในชีวิต นักเรียนไม่มีใครจะใส่ใจที่จะวางแผนเป้าหมายให้กับชีวิตตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกสาขาวิชาเรียน การเลือกอาชีพ ส่วนใหญ่จะเรียนตามที่โรงเรียนกำหนด เรียนตามเพื่อน ตามความนิยมของสังคม สิ่งเหล่านี้ทำให้เราไม่ทราบว่า จะทำอย่างไรกับอนาคตตนเอง การวางแผนชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ เราควรรู้ว่าตนเองต้องการทำอะไรกับชีวิตตนเอง จะไปที่ไหนและไปอย่างไร ทั้งนี้การวางแผนชีวิตต้องอยู่บนรากฐานของความเป็นจริงของแต่ละบุคคลด้วย

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นทางด้านวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะด้าน เพื่อสนองตอบการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การศึกษาในระดับนี้จึงจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายในการศึกษาเป็นจำนวนมาก มากกว่าการศึกษาในระดับอื่นๆ โดยเฉพาะบางสาขา ผู้เรียนต้องจ่ายค่าฝึกปฏิบัติ ค่าเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ปีละเป็นจำนวนมากแต่ในปัจจุบันรัฐบาลและสถาบันการศึกษาได้ช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือ หรือมีเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาแล้ว

ตารางที่ 2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกอาชีพ

ปัจจัยส่วนบุคคล	ปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างของค่านิยม
- ความสนใจ	- ค่านิยมทั่ว ๆ ไป
- บุคลิกภาพ	- ค่านิยมทางการงาน
- สติปัญญา	- จุดมุ่งหมายชีวิต
- ความถนัด	- จุดมุ่งหมายทางอาชีพ
- ทักษะ	- การรับรู้เกียรติและชื่อเสียงของอาชีพ
- ความสัมฤทธิ์ผล	-ทัศนคติต่ออาชีพต่าง ๆ
- ประสบการณ์	- ความเข้าใจอาชีพที่เกี่ยวกับคน/ข้อมูล
- แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ผล	- จริยธรรมในการทำงาน
- ความรับผิดชอบ	- การใช้เวลาว่าง
- ความอดทน	- ความต้องการเปลี่ยนแปลง
- ความตรงต่อเวลา	- ความต้องการกฎเกณฑ์
- ความอบอุ่น	- ความต้องการสนับสนุน/ช่วยเหลือ
- ระดับการกล้าเสี่ยง	- ความต้องการอำนาจ
- ความเป็นคนเปิดเผย	- ความมั่นคง
- ความไม่ยืดหยุ่น	- ความปลอดภัย
- ความแกร่งของจิตใจ	- การทำงานให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น
- ความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าแห่งตน	- ฯลฯ
- ความสามารถในการตัดสินใจ	
- วุฒิภาวะทางอาชีพ	
- เพศ	
- เชื้อชาติ	
- อายุ	
- ความแข็งแรงของร่างกาย	
- สุขภาพ	
- ฯลฯ	

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่

2.1. แนวโน้มของตลาดแรงงาน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการผู้ทำงานในด้านต่างๆ ในปัจจุบัน และการพยากรณ์ที่จะมีความ ต้องการเพิ่มขึ้นหรือลดลงในอนาคต

2.2. ลักษณะงาน งานที่จะต้องทำเป็นประจำมีลักษณะอย่างไร ผู้ทำงานจะต้องทำอะไรบ้าง เป็นงานที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินหรือก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย งานใหญ่หรืองานเล็ก มีความรับผิดชอบที่สำคัญหรือไม่ ต้องเกี่ยวข้องกับตัวเลข สิ่งของ หรือคน ต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์มากหรือไม่ ต้องนั่งทำงาน ยืนทำงาน ต้องเดิน ทางหรือไม่

2.3. สภาพแวดล้อมของงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของงาน เช่น ร้อน เย็น ขึ้น แห้ง เปียก ฝุ่นละออง สกปรก เสียงดัง ในอาคาร กลางแจ้ง ในโรงงาน มีสารพิษ มีสารกัมมันตภาพรังสี มีความขัดแย้ง เป็นต้น

2.4. คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพ

อายุ ได้มีการกำหนดช่วงอายุในการทำงานและเกษียณไว้อย่างไร

เพศ อาชีพนั้นๆ โดยทั่วไปเป็นอาชีพสำหรับเพศหญิงหรือเพศชาย หรือให้ โอกาสแก่ทั้งหญิงทั้งชาย หรือให้โอกาสแก่เพศใดเพศหนึ่งมากกว่า

2.5. การเข้าประกอบอาชีพ การเข้าประกอบอาชีพต้องมีวิธีการอย่างไร โดยการสมัครงานกับนายจ้างด้วยตนเองต้องมีการสอบสัมภาษณ์หรือต้องสอบข้อเขียนด้วย ถ้าเป็นการ ประกอบอาชีพอิสระต้องใช้ทุนทรัพย์เพื่อดำเนินกิจการมากน้อยเพียงใด

2.6. รายได้ ในการประกอบอาชีพนั้นๆ จะมีรายได้เป็นวัน สัปดาห์ เดือน ปี โดยเฉลี่ยแล้วเป็นเงินเท่าใด

2.7. ความก้าวหน้าอาชีพนั้นๆ จะมีความก้าวหน้าเพียงใด จะต้องมีการศึกษาอบรมเพิ่มเติม มีความสามารถหรือประสบการณ์อย่างไรจึงจะได้เลื่อนขั้นมากน้อยเพียง ใด การประกอบอาชีพเดิมนำไปสู่อาชีพใหม่หรือไม่

2.8. การกระจายของผู้ประกอบอาชีพ มีผู้ประกอบอาชีพมากน้อยเพียงใดและกระจายอยู่ที่ทั่วประเทศหรือมีอยู่เพียงบางจังหวัด ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ผู้ประกอบอาชีพที่ใดก็ได้หรือจะต้อง อยู่ ที่ใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ

2.9. ข้อดีและข้อเสีย อาชีพแต่ละอย่างย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งขึ้นอยู่กับความพอใจและความต้องการของผู้ประกอบอาชีพของแต่ละคน งานบางอย่างอาจมีการ ทำงาน ล่วงเวลา ทำงานในวันเสาร์อาทิตย์ หรือ วันหยุด และการเดินทางไปปฏิบัติในท้องที่อื่นๆ งานบางอาชีพมีความมั่นคงกว่างานอาชีพอื่น

สรุปข้อแนะนำก่อนตัดสินใจเลือกอาชีพ

1. ผู้ตัดสินใจเลือกอาชีพควรรู้จักตนเองให้ดีเสียก่อน โดยเฉพาะในด้านอุปนิสัย ความรู้ ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ บุคลิกลักษณะ สุขภาพ นิสัย ทักษะเกี่ยวกับอาชีพนั้นๆ และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ฯลฯ

2. ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ลักษณะของงานอาชีพ ค่าจ้าง สวัสดิการ ความก้าวหน้า และความมั่นคงของงาน ตลอดจนความต้องการ ของตลาดแรงงาน ฯลฯ

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Holland เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยที่ศึกษา และเป็นทฤษฎีที่นิยมนำมาใช้ในการสำรวจเกี่ยวกับการเลือกอาชีพของนักเรียน และใช้เป็นแนวทางในการแนะแนวอาชีพให้แก่นักเรียน

ตอนที่ 3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ

การวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอ เนื่องจากความลังเลใจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจ ผู้วิจัยจึงศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจประกอบในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการตัดสินใจ

การตัดสินใจ เป็นการนำหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือต่างๆ เข้ามาช่วยในการการตัดสินใจเพื่อให้ผู้ตัดสินใจมีโอกาสผิดพลาดน้อยลงหรือการตัดสินใจได้ถูกต้องมากขึ้น การตัดสินใจที่จะมีขึ้นภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่สามารถทำการประเมินได้และใช้เกณฑ์หรือเครื่องมือดังกล่าวพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุดในการตัดสินใจอย่างไรก็ตาม การทำการตัดสินใจได้นำเอาความน่าจะเป็นเชิงจิตและแบบเงื่อนไขเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ทั้งนี้เพราะบุคคลต่างมีเหตุผลในการดำเนินธุรกิจของตนย่อมต้องการเลือกผลลัพธ์หรือผลตอบแทนที่ดีที่สุด แต่ถ้ามีทางเลือกเพียงทางเดียว ปัญหาการตัดสินใจก็ไม่เกิดขึ้นเพราะถึงอย่างไรก็ต้องเลือกตามวิถีทางเดียวที่มีอยู่นั้น ซึ่งจะไม่มีการเปรียบเทียบว่าผลลัพธ์หรือผลตอบแทนที่ดีที่สุดหรือไม่ แต่ถ้ามีวิธีให้ผลตอบแทนมากกว่าหนึ่งทางเลือกแล้ว ก็จะต้องมีการตัดสินใจเลือกทางหรือวิธีที่จะให้ได้ผลตอบแทนมากที่สุด ซึ่งการตัดสินใจเลือกดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ยุ่ยากและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงได้พยายามหาสิ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุดโดยสิ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจในที่นี้ คือ หลักเกณฑ์และเครื่องมือต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. มีทางเลือกหลายทาง (alternatives) ในแต่ละทางเลือกอาจจะอยู่ในรูปแบบนโยบายในการปฏิบัติงานเทคนิค หรือขั้นตอนการดำเนินงาน การที่มีทางเลือกมากๆ ถ้าจะอาศัยดุลพินิจส่วนตัวทำการตัดสินใจนั้นอาจจะผิดพลาดขึ้นได้ ดังนั้น จึงต้องอาศัยเครื่องมือหรือเกณฑ์ต่างๆ เข้ามาช่วยในการตัดสินใจ เพราะยังมีหลักประกันได้ว่า ไม่ได้ตัดสินใจไปตามดุลพินิจส่วนตัว

2. ข้อมูลในปัจจุบันมีจำนวนมาก เนื่องจากข้อมูลในปัจจุบันมีจำนวนมาก ถ้านำดุลพินิจส่วนตัวมาใช้ในการตัดสินใจแล้ว โอกาสที่จะผิดพลาดมีมาก เพราะไม่อาจจะนำข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดนั้นมาพิจารณาได้ครบถ้วนสมบูรณ์

3. เพื่อลดความขัดแย้งลงเนื่องจากพื้นฐานความรู้ และประสบการณ์ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าไม่อาศัยหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือที่เหมือนกันทำการตัดสินใจแล้วก็จะอาจจะทำการตัดสินใจแตกต่างกันออกไปซึ่งจะทำให้คนในองค์กรเกิดการขัดแย้งกันขึ้นในกรณีที่ความเห็นแตกต่างกัน

4. เพื่อลดความเสี่ยง การตัดสินใจที่ปราศจากกฎเกณฑ์หรือเครื่องมือแล้ว โอกาสที่เสี่ยงต่อความผิดพลาดนั้นมีสูง แต่การตัดสินใจที่มีเครื่องมือเข้ามาช่วยแล้ว โอกาสของการตัดสินใจที่ผิดพลาดนั้นมีน้อยหรือไม่เลยก็เป็นไปได้

ความหมายของการตัดสินใจ

การตัดสินใจ (decision making) หมายถึง การพิจารณาตกลงใจซึ่งขาดเลือกทางเลือกที่มีอยู่มากกว่าหนึ่งทางเลือก ในอันที่ให้มีการกระทำในลักษณะเฉพาะใดๆ หรือหมายถึงการตกลงใจเลือกข้อยุติ ข้อขัดแย้ง ข้อถกเถียง เพื่อให้มีการกระทำไปในทางหนึ่งทางใดที่ได้มีการพิจารณาเลือกหรือตรวจสอบอย่างรอบคอบแล้ว

ประเภทของการตัดสินใจ

ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกภายใต้สภาวะการนอกบังคับต่างๆ นั้น ผู้ทำการตัดสินใจจะตกอยู่ในสถานะที่แตกต่างกัน ในเรื่องข้อมูลข่าวสารของสภาวะการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเราจึงสามารถแบ่งประเภทของการตัดสินใจตามระดับข้อมูลที่มีต่อสภาวะการนอกบังคับ

การที่ผู้ทำการตัดสินใจสามารถคาดคะเนสภาวะการณ์ทั้งหมดที่จะเป็นไปได้ในอนาคตนั้น เป็นเพียงระบุมความเป็นไปได้ของสภาวะการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น ผู้ทำการตัดสินใจยังไม่ทราบด้วยความแน่นอนในอนาคตสภาวะการณ์จะเกิดขึ้นจริงๆ และสภาวะการนอกบังคับทั้งหมดนั้นก็จะมีเพียงสภาวะการณ์เดียวเท่านั้นที่จะเกิดขึ้น นอกนั้นเป็นเพียงสภาวะการณ์ที่มีโอกาสเป็นไปได้ แต่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง เราสามารถแบ่งประเภทของการตัดสินใจ ดังนี้

การตัดสินใจภายใต้ความแน่นอน เป็นการตัดสินใจที่ผู้ทำการตัดสินใจ อยู่ในสถานการณ์ที่ทราบด้วยความแน่นอนว่าสภาวะการนอกบังคับใดจะเกิดขึ้น ตามตัวอย่างบริษัท

ผลติวิทยุโทรทัศน์ ถ้าผู้ทำการตัดสินใจที่จะขยายกำลังการผลิตของบริษัททราบว่าในอนาคตสินค้าของบริษัทจะเกิดความต้องการสูงในท้องตลาด

การตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอน เป็นการตัดสินใจอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ทราบด้วยความไม่แน่นอนว่าสถานการณ์นอกบังคับใดจะเกิดขึ้นในอนาคต ทราบเพียงแต่ว่ามีสถานการณ์นอกบังคับใดบ้างมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น

การตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง เป็นการตัดสินใจที่ผู้ทำการตัดสินใจอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ทราบด้วยความแน่นอนว่าสถานการณ์นอกบังคับใดจะเกิดขึ้นในอนาคต แต่มีข้อมูลเพียงพอในการคาดคะเนโอกาสที่สถานการณ์นอกบังคับต่างๆ จะเกิดขึ้นได้

ตอนที่ 4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการประกอบอาชีพ

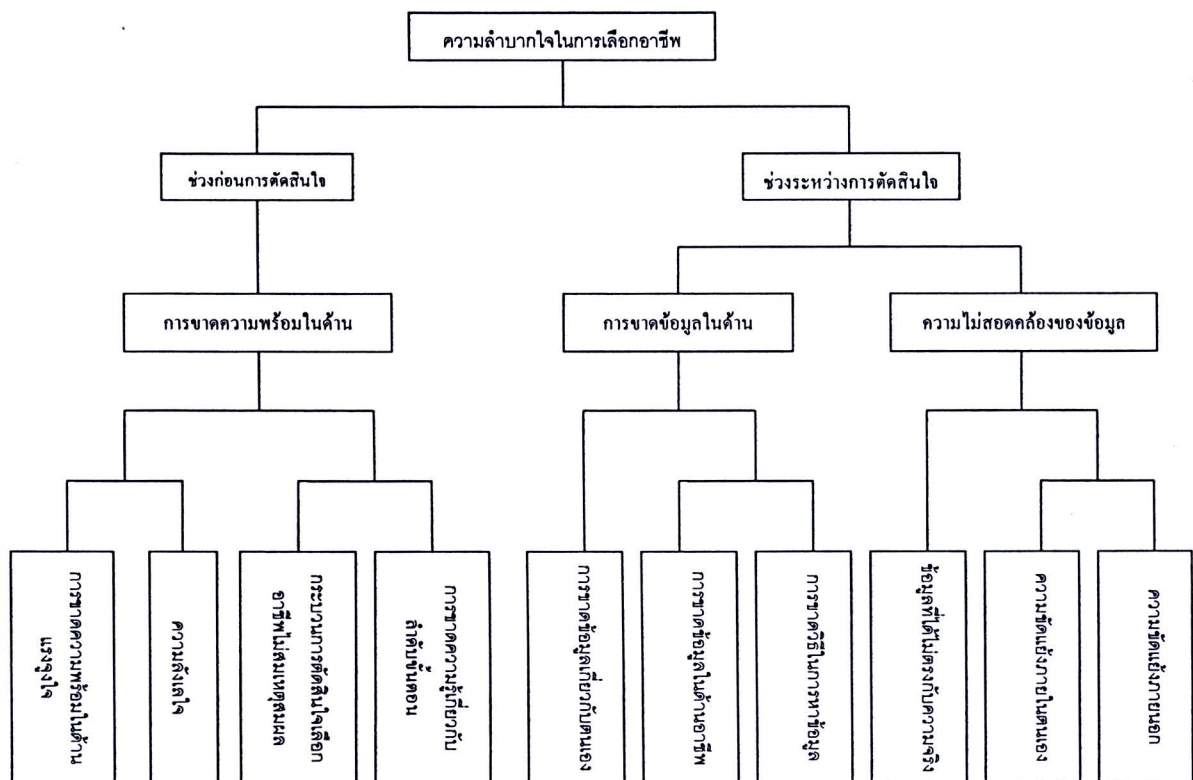
ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 4.1 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ และ 4.2 งานวิจัยประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ

4.1 งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ

Fuqua et al. (1988) ได้การศึกษาความสัมพันธ์ของระดับและคุณลักษณะของความวิตกกังวล (state and trait anxiety) ที่มีต่อองค์ประกอบที่แตกต่างกันของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 349 คน เป็นนักศึกษาชายจำนวน 170 คน นักศึกษาหญิงจำนวน 179 คน โดยนักศึกษาเหล่านี้ได้เข้าศึกษาในวิชาจิตวิทยาที่ Mid - Western University เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบวัดระดับและคุณลักษณะของความวิตกกังวล (State - Trait Anxiety Inventory: STAI) ซึ่งพัฒนาโดย Spielberger, Gorsuch และ Lushcnc ในปี 1970 แบบวัดนี้เป็นมาตรวัดลิเคิร์ต 4 ระดับ และแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ ได้เลือกใช้แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision Scale; CDS) ซึ่งพัฒนาโดย Osipow, Carney, Winner, Yanico และ Kaschier ปี ค.ศ. 1976 เป็นมาตรวัด ลิเคิร์ต 4 ระดับ และในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม LISREL 8.30 ในการวิเคราะห์อิทธิพลของการสนับสนุนของครอบครัวที่มีต่อความลังเลใจในการเลือกอาชีพ โดยมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพเป็นตัวแปรส่งผ่าน ผลการวิจัย พบว่า ระดับและคุณลักษณะของความวิตกกังวลมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่ 1 ความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับตนเองและอาชีพ องค์ประกอบที่ 2 ความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่แตกต่างกัน แต่ให้ความสำคัญกับอาชีพใดอาชีพหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสนใจ ความ

ต้องการ และความสามารถของตนเอง และองค์ประกอบที่ 4 อุปสรรคต่างๆ ในการเลือกอาชีพ สำหรับองค์ประกอบที่ 3 การมีทางเลือกหลายทางไม่มีความสัมพันธ์กับระดับและคุณลักษณะของความวิตกกังวล

Osipow, Gati & Krausz (1996) ได้ศึกษาการจำแนกประเภทของความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision-making difficulties) ซึ่งศึกษาจากทฤษฎีการตัดสินใจ ซึ่งสามารถสร้างเป็นแผนภาพได้ดังนี้

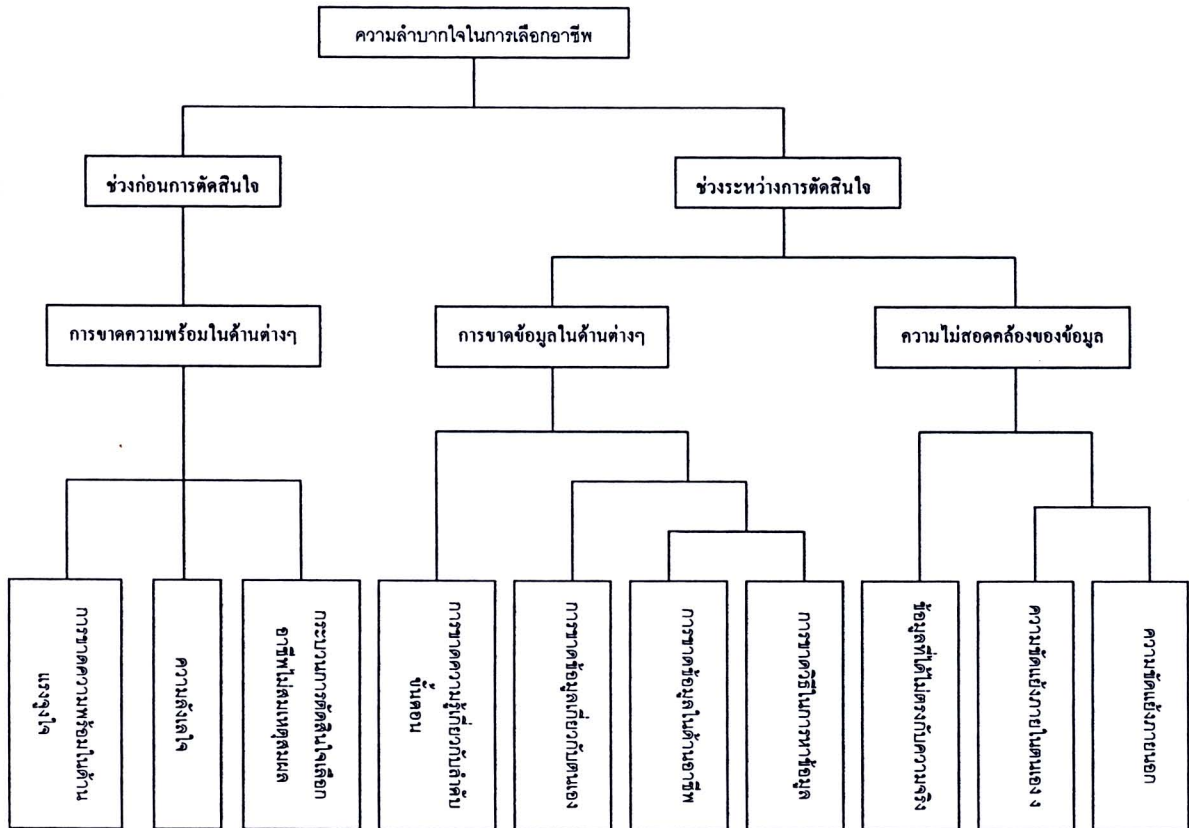

ที่มา: Osipow, Gati, and Krausz (1996)

แผนภาพที่ 2.1 สมมติฐานการจำแนกแหล่งที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพ

จากแผนภาพข้างต้นเป็นการจำแนกประเภทของความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพแทรกอยู่ในระหว่างกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนการตัดสินใจ (prior to beginning the process) และช่วงที่อยู่ในระหว่างการตัดสินใจ (during the process) ช่วงก่อนการตัดสินใจ (prior to beginning the process) จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความลำบากในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ ดังนี้ การขาดความพร้อมในด้านแรงจูงใจ (lack of ความลังเลใจ (indecisiveness) กระบวนการตัดสินใจเลือก

อาชีพไม่สมเหตุสมผล (dysfunctional myths) การขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการหรือลำดับขั้นตอน (lack of knowledge about process or steps) ช่วงที่อยู่ในระหว่างการตัดสินใจ (during the process) ในด้านข้อมูลได้แก่ การขาดข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง (lack of information about self) การขาดข้อมูลในด้านอาชีพ (lack of information about occupations) การขาดวิธีในการหาข้อมูล (lack of information about ways of obtaining information) และในด้านความสอดคล้องของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลที่ได้ไม่ตรงกับความเป็นจริง (unreliable information) ความขัดแย้งภายในตนเอง (internal conflicts) และความขัดแย้งภายนอก (external conflicts) โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อทดสอบสมมติฐานโครงสร้างเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ วันรุ่นชาวอิสราเอลที่เริ่มมีการตัดสินใจเลือกอาชีพ จำนวน 259 คน และนักศึกษาชาวอเมริกัน จำนวน 304 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ (Career Decision Difficulties Questionnaire: CDDQ) โดยเป็นมาตรประมาณค่า 10 ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์แบบ ADDTREE ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการหรือลำดับขั้นตอนในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ (the career decision-making process (steps) ควรอยู่ในประเภทการความไม่เพียงพอของข้อมูล ซึ่งสามารถนำมาเขียนเป็นแผนภาพที่ 2.1 มาปรับปรุงโดยแสดงการจำแนกแหล่งที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพดังแผนภาพที่ 2.2

ที่มา: Osipow, Gati and Krausz (1996)

แผนภาพที่ 2.2 การจำแนกแหล่งที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพที่มีการปรับปรุง

Gaffner and Hazler (2002) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความลังเลใจ (indecisiveness) และความลังเลใจในการประกอบอาชีพ (career indecision) ซึ่งมีทั้งหมด 4 ปัจจัย ได้แก่ ประเภทบุคลิกลักษณะของบุคคล (personality types) การขาดการเตรียมพร้อมด้านอาชีพ (lack of readiness) และความไม่เพียงพอของข้อมูล (inadequacy of information) และความยากลำบากในการตัดสินใจ (difficulty in decision making) วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาระดับความลังเลใจที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในด้านอาชีพ (career readiness) การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ ความยากลำบากในการตัดสินใจ (difficulty in decision) และประเภทบุคลิกลักษณะของบุคคล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีปีที่ 1 หรือ 2 จำนวน 111 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดประเภทของบุคลิกลักษณะของบุคคล (Myers-Briggs Type Indicator: MBIT) จำนวน 95 ข้อ โดยให้เลือกตอบจำนวน 2 ตัวเลือก แบบวัดปัจจัยที่เกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพ (Career Factor

Inventory: CFI) เพื่อใช้วัดระดับความลังเลใจ จำนวน 21 ข้อ โดยเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ และแบบวัดความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ (Career Decision Difficulties Questionnaire: CDDQ) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (correlation) และการวิเคราะห์การถดถอย (regression) ผลการวิจัย พบว่า ระดับความลังเลใจมีความสัมพันธ์กับระดับการเตรียมพร้อมในด้านอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ระดับความลังเลใจไม่มีความสัมพันธ์กับประเภทบุคลิกลักษณะของบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการขาดการเตรียมพร้อมในด้านอาชีพทำหน้าที่เป็นตัวพยากรณ์ได้ดีกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ

Kelly & Lee (2002) ได้วิเคราะห์และจัดกลุ่มองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision problem) จากแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ศึกษามรหัทธูปริญาตรจำนวน 434 คน โดยนักศึกษาเหล่านี้เป็นนักศึกษาที่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ ซึ่งเป็นนักเรียนชายจำนวน 205 คน นักเรียนหญิงจำนวน 229 คน มีอายุเฉลี่ย 18.07 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision Scale: CDS) เป็นแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพรุ่นที่ 1 ซึ่งพัฒนาโดย Osipow และคณะ ในปี 1987 โดยแบบวัดนี้ไม่ได้สร้างมาจากทฤษฎี แต่ Osipow และคณะสร้างมาจากประสบการณ์ในการให้คำปรึกษาด้านอาชีพในการระบุแหล่งที่ทำให้เกิดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ แบบวัดองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการเลือกอาชีพ (Career Factor Inventory: CFI) เป็นแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพรุ่นที่ 2 ซึ่งพัฒนาโดย Chatrand และ Robbins ในปี 1997 แบบวัดฉบับนี้พัฒนามาจากความเชื่อที่ว่า สาเหตุของปัญหาการตัดสินใจมี 2 สาเหตุ คือ การขาดข้อมูล (lack of information) และการมีอุปสรรคทางด้านอารมณ์ที่มีต่อกระบวนการตัดสินใจ และแบบสอบถามเกี่ยวกับความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision-Making Difficulties Questionnaire: CDDQ) เป็นแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพรุ่นที่ 3 ซึ่งพัฒนาโดย Gati และคณะ ในปี 1996 แบบวัดนี้พัฒนามาจากทฤษฎีการตัดสินใจ โดย CDDQ ถูกพัฒนาเพื่อใช้ในการทดสอบการจำแนกองค์ประกอบของความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกอาชีพ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) และการวิเคราะห์เพื่อการจัดกลุ่มข้อมูล (cluster analysis) สำหรับแบบวัดทั้ง 3 ฉบับนี้ได้วัดองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 องค์ประกอบที่ใช้วัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ

แบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ	องค์ประกอบที่ใช้วัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ
1. แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision Scale)	• ความแน่ใจในการเลือกอาชีพ (certainty) • ความลังเลใจในการเลือกอาชีพ (indecision)
2. แบบวัดองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการเลือกอาชีพ (Career Factor Inventory)	• ความวิตกกังวลการเลือกอาชีพ (career choice anxiety) • ความลังเลใจโดยทั่วไป (general indecisiveness) • ความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ (need for career information) • ความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง (need for self-knowledge)
3. แบบสอบถามเกี่ยวกับความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision-Making Difficulties Questionnaire)	• การขาดแรงจูงใจ (lack of motivation) • ความลังเลใจ (indecisiveness) • กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพไม่สมเหตุผล (dysfunctional beliefs) • การขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนต่างๆ (lack of knowledge about the process) • การขาดข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง (lack of information about self) • การขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ (lack of information about occupations) • การขาดข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลเพิ่มเข้ามา (lack of information about obtaining additional information) • ข้อมูลไม่มีความเที่ยงตรง (unreliable information) • ความขัดแย้งภายใน (internal conflicts) • ความขัดแย้งภายนอก (external conflicts)

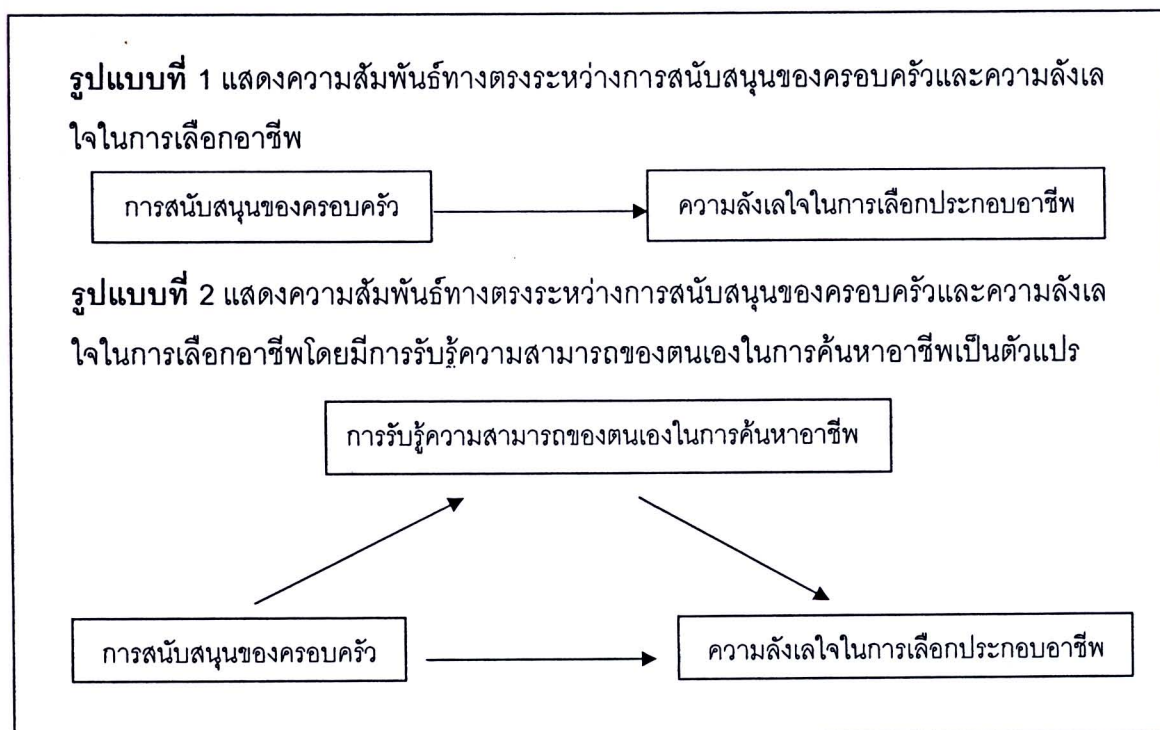
ที่มา: Kelly and Lee (2002)

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพทั้ง 3 ฉบับที่เกิดจากการหมุนแกนแล้วพบว่าอยู่ในประเภทเดียวกันมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การขาดข้อมูล (lack of information) ความต้องการด้านข้อมูล (need for information) ความลังเลใจที่เป็นนิสัย (trait indecision) การมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้อื่น (disagreement with others) การแพร่กระจายของเอกลักษณ์ (identity diffusion) ความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ (choice anxiety) ความขัดแย้งในการเลือกอาชีพเชิงบวก (positive choice conflict) และการตัดสินใจที่ยังไม่แน่นอน (tentative decision) สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ของแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพทั้ง 3 ฉบับ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าความเที่ยงสูง ได้แก่ การขาดข้อมูล ความต้องการด้านข้อมูล ความลังเลใจที่เป็นนิสัย การมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้อื่น การแพร่กระจายของเอกลักษณ์ และความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ จากการวิเคราะห์เพื่อการจัดกลุ่มข้อมูล (cluster analysis) พบว่า ปัจจัยทั้ง 6 ปัจจัยนี้แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ การขาดข้อมูล (information deficit) หรือการแพร่กระจายของเอกลักษณ์ (identity diffusion) อุปสรรคที่มีต่อกระบวนการตัดสินใจ (decision process inhibitors) และอุปสรรคที่มีต่อการเลือกอาชีพ (choice inhibitors)

Germeijs and Boeck (2003) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ โดยศึกษาทั้งหมด 3 ปัจจัย ได้แก่ ความไม่เพียงพอของข้อมูล (information factor) การเห็นคุณค่าของอาชีพ (valuation factor) และผลที่เกิดขึ้นเมื่อประกอบอาชีพนั้น (outcomes factor) วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยกับความลังเลในการเลือกอาชีพ (career indecision) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยกับความลังเลในการเลือกอาชีพ และเพื่อศึกษานำที่ของความลังเลใจในสภาวะทั่วไป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 2 โรงเรียน คิดเป็น 292 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความลังเลใจในสภาวะทั่วไป (general indecisiveness) จำนวน 22 ข้อ โดยเป็นแบบวัดมาตราประมาณค่า 6 ระดับ แบบวัดความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) จำนวน 17 ข้อ โดยเป็นแบบมาตราวัดประมาณค่า 6 ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ลิสรัด ผลการวิจัย พบว่า การเห็นคุณค่าของอาชีพ และผลที่เกิดขึ้นเมื่อประกอบอาชีพนั้นมีความสัมพันธ์กับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ความไม่เพียงพอของข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์กับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการเห็นคุณค่าของอาชีพ และผลที่เกิดขึ้นเมื่อ

ประกอบอาชีพนั้นเป็นตัวแปรส่งผ่านระหว่างความลังเลใจในสภาวะทั่วไปกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ

Nota et al. (2007) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของการสนับสนุนของครอบครัว (family support) ที่มีต่อความลังเลใจในการเลือกอาชีพ (career indecision) โดยมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพ (career search self-efficacy) เป็นตัวแปรส่งผ่าน โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยแผนภาพที่ 2.3

ที่มา: Nota et al. (2007)

แผนภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัยของ Nota และคณะ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายชาวอิตาลี จำนวน 253 คน โดยเป็นนักเรียนชาย จำนวน 145 คน และนักเรียนหญิง จำนวน 108 คน มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 16.62 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.45 กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักเรียนที่มาจากโรงเรียนเทคนิคที่มีการเตรียมความพร้อมสำหรับอาชีพเกี่ยวกับเครื่องจักรกล กลุ่มที่ 2 นักเรียนที่มาจากโรงเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้ามหาวิทยาลัยทางด้านมนุษยศาสตร์ และกลุ่มที่ 3 นักเรียนที่มาจากโรงเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้ามหาวิทยาลัยทางด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เครื่องมือที่

ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ (1) แบบวัดการสนับสนุนของครอบครัว ซึ่งมาจากแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมของ Russrll และ Cutrona ในปี ค.ศ. 1984 โดยเป็นมาตรวัดลิเคิร์ท 5 ระดับ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.79 (2) แบบวัดตัวแปรการรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพ ซึ่งพัฒนาโดย Solberg, Good, Nord, Holm, et al. ปี ค.ศ. 1994 โดยเป็นมาตรวัดลิเคิร์ท 10 ระดับ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟารวมเท่ากับ 0.95 และ (3) แบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพ ได้เลือกใช้แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision Scale; CDS) ซึ่งพัฒนาโดย Osipow, Carney, Winner, Yanico และ Kaschier ปี ค.ศ. 1976 เป็นมาตรวัดลิเคิร์ท 4 ระดับ และในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ใช้โปรแกรม LISREL 8.30 ในการวิเคราะห์อิทธิพลของการสนับสนุนของครอบครัว ที่มีต่อความลังเลใจในการเลือกอาชีพ โดยมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพเป็นตัวแปรส่งผ่าน ผลการวิจัย พบว่า สำหรับกลุ่มนักเรียนชายที่มาจากโรงเรียนเพื่อเตรียมเข้ามหาวิทยาลัย พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพเป็นตัวแปรส่งผ่านที่อยู่ระหว่างการสนับสนุนของครอบครัว และความลังเลใจในการเลือกอาชีพ ในทางตรงกันข้าม กลุ่มนักเรียนหญิงที่มาจากโรงเรียนเพื่อเตรียมเข้ามหาวิทยาลัย พบว่า การสนับสนุนของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์ทางตรงกับความลังเลใจในการเลือกอาชีพ (career indecision) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การสนับสนุนของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางตรงต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพและการรับรู้ความสามารถของตนเองในการค้นหาอาชีพมีความสัมพันธ์ทางตรงกับความลังเลใจในการเลือกอาชีพ

Corkin et al. (2008) ได้ทำการศึกษามิติของความลังเลใจในการเลือกอาชีพกับกลุ่มนักศึกษาชาวเปอโตริโก โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบโครงสร้างของ Career Decision scale (CDS) พัฒนาโดย Osipow และคณะในปี 1976 ซึ่งใช้กับนักศึกษา นักศึกษาชาวเปอโตริโก เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลกับมิติของความลังเลใจในการเลือกอาชีพของแต่ละบุคคล และเพื่อศึกษาความแตกต่างของความวิตกกังวลและมิติของความลังเลใจในการเลือกอาชีพระหว่างนักเรียนที่ไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้กับกลุ่มย่อยของนักเรียนที่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ กลุ่มที่มีความลังเลใจ และ ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ มิติของความลังเลใจในการเลือกอาชีพประกอบด้วย 4 มิติ คือ มิติที่ 1 เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับการขาดองค์ประกอบทางด้านประสบการณ์และความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพ มิติที่ 2 เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านข้อมูลทางด้านอาชีพเพื่อใช้สนับสนุนการตัดสินใจ มิติที่ 3 เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับการมีทางเลือกเกี่ยวกับอาชีพหลายทาง มิติที่ 4 เป็นเรื่องความขัดแย้งของบุคคล ซึ่งเป็นความลำบากใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพโดยอาจได้รับแรงกดดันจากบุคคลที่มีความสำคัญกับ

ตนเอง และความวิตกกังวล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยใน Puerto Rico จำนวน 337 คนที่มีอายุระหว่าง 18-23 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Career Decision Scale; CDS) แบบวัดระดับและคุณลักษณะของความวิตกกังวล (State-Trait Anxiety Inventory; STAI) สถานะการตัดสินใจเลือกอาชีพ (Status of Career Decision) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (Multivariate Analysis of Variance; MANOVA) ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของเชิงสำรวจทั้ง 4 องค์ประกอบของแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพที่แปลเป็นภาษาสเปนให้ผลตรงกับแบบแบบวัดความลังเลใจในการเลือกอาชีพแบบเดิม นอกจากนี้ยังพบว่ามิติของความลังเลใจในการเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล และมิติของความลังเลใจในการเลือกอาชีพมิติที่ 1 มิติที่ 3 มีความแตกต่างกันตามกลุ่มย่อยของการตัดสินใจเลือกอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Vondracek และคณะ (1990) ได้ศึกษามิติของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรวมของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพและมิติของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพกับตัวแปรสถานะของการตัดสินใจเลือกอาชีพ ตัวแปรระดับชั้น และตัวแปรเพศ การศึกษานี้เป็นการศึกษาระยะยาว (longitudinal study) เป็นเวลา 3 ปี โดยเก็บข้อมูลปีละ 2 ครั้ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 465 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision scale) ผลการวิจัยพบว่า ระดับของการตัดสินใจและเพศมีความสัมพันธ์กับมิติของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและระดับชั้นมีความสัมพันธ์กับมิติของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

Sepiech (1987) ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ กับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) และเครื่องมือที่ใช้วัดความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ ได้แก่ ความสามารถของแต่ละบุคคล ความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ บุคลิกลักษณะเฉพาะบุคคล สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ ได้แก่ แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision scale: CDS) แบบวัดความลำบากใจในการเลือกอาชีพ (vocational decision making difficulty scale: VDMD) แบบสอบถามเกี่ยวกับทางเลือกอาชีพ (occupational alternatives question: OAQ) แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ

(vocational decision scale: VDS) และแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision making self-efficacy scale: CDMSE)

Veerle และ De Boeck (2002) ได้ศึกษาแบบวัดความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคล (indecisiveness) ตรวจสอบการวิเคราะห์ของ Slaney (1988) และ Osipow (1999) เกี่ยวกับการขาดหลักฐานที่สำคัญในการสนับสนุนว่า ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) สามารถแยกได้อย่างชัดเจน และศึกษาความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นสถานการณ์เฉพาะของความลังเลใจ ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างครั้งนี้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 292 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคล (indecisiveness) แบบสอบถามเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าแห่งตน (self-esteem) แบบสอบถามเกี่ยวกับการตัดสินใจในเหตุการณ์ต่างๆ ในแต่ละวัน (daily decision) แบบสอบถามเกี่ยวกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) ผลการวิจัยพบว่า ความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ และความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพไม่สามารถอธิบายได้ด้วยความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลได้เพียงอย่างเดียว

Argyropoulou และคณะ (2007) ได้ศึกษามิติของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) และจำแนกกลุ่มนักเรียนตามระดับของการตัดสินใจเลือกอาชีพ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่จำแนกตามระดับของการตัดสินใจเลือกอาชีพกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง (generalized self-efficacy) ยุทธวิธีในการเผชิญและการจัดการปัญหา (coping) ความสนใจในอาชีพ (vocational choice) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างครั้งนี้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในประเทศกรีซ จำนวน 848 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision scale: CDS) พัฒนาโดย Osipow (1987) แบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (generalized self-efficacy: GSE) พัฒนาโดย Jerusalem และ Schwarzer (1992) แบบวัดการเผชิญและการจัดการปัญหา (Athens coping scale) พัฒนาโดย Besevegis (2001) และแบบสอบถามเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพ (career interest inventory: CII) พัฒนาโดย Hyde และ Trickey (1995) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) การวิเคราะห์กลุ่ม (cluster analysis) การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร (MANOVA) ผลการวิจัยพบว่า มิติของความ

ลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพประกอบด้วย การขาดโครงสร้างเกี่ยวกับการตัดสินใจ ความต้องการเกี่ยวกับการแนะแนวอาชีพ การมีความสนใจในหลายอาชีพ และความขัดแย้งภายในตนเอง การวิเคราะห์กลุ่มสามารถจำแนกนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกเป็นนักเรียนที่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้แน่นอน กลุ่มที่สองเป็นนักเรียนที่อยู่ในระหว่างการสำรวจอาชีพ และกลุ่มที่สามเป็นนักเรียนที่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ สำหรับกลุ่มของนักเรียนมีความแตกต่างกับปัจจัยของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ การรับรู้ความสามารถของตนเอง ยุทธวิธีในการเผชิญและการจัดการปัญหา และความสนใจในอาชีพ

Saka และ Gati (2007) ได้ศึกษาสภาวะอารมณ์และคุณลักษณะเฉพาะที่อยู่ภายในตัวบุคคลที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อตรวจสอบความตรงของโมเดลความลำบากใจในการเลือกอาชีพ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะอารมณ์และคุณลักษณะเฉพาะที่อยู่ภายในตัวบุคคลที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพกับความลังเลใจโดยทั่วไป (general indecisiveness) การเห็นคุณค่าแห่งตน (self-esteem) ความวิตกกังวล (anxiety) และการมีเอกลักษณ์ในตน (identity status) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 747 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดสภาวะอารมณ์และคุณลักษณะเฉพาะที่อยู่ภายในตัวบุคคลที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพ (emotional and personality career difficulties scale: EPCD) พัฒนาโดย Saka และคณะ แบบวัดความลังเลใจ (Frost indecisiveness scale: FIS) พัฒนาโดย Frost และ Shoes (1993) แบบวัดการเห็นคุณค่าแห่งตน (Rosenberg self-esteem scale: RSES) พัฒนาโดย Rosenberg (1965) แบบวัดความวิตกกังวล (trait anxiety scale: TAS) พัฒนามาจาก Spielberger, Gorsuch และ Lushene (1970) แบบวัดการมีเอกลักษณ์ในตนเอง (extended objective measure of ego identity status: EOMEIS-2) พัฒนาโดย Bennion และ Adams (1986) และแบบวัดการตัดสินใจ (decision status: DS) พัฒนามาจากแบบสอบถามเกี่ยวกับทางเลือกอาชีพ (occupational alternatives question: OAQ) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์การถดถอย (regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า คะแนนของสภาวะอารมณ์และคุณลักษณะเฉพาะที่อยู่ภายในตัวบุคคลที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพอยู่ในระดับสูงเมื่ออยู่ในช่วงเริ่มต้นของการเข้าศึกษา นักศึกษามีความมั่นใจในการเลือกอาชีพอยู่ในระดับน้อยและการตัดสินใจเลือกสาขาที่ต้องการเข้าศึกษาในปลายปีอยู่ในระดับน้อยและความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของสภาวะอารมณ์และคุณลักษณะเฉพาะที่อยู่ภายในตัวบุคคลที่ทำให้เกิดความลำบากใจในการเลือกอาชีพและคุณลักษณะเฉพาะในตัวบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง

Whiston (1996) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 214 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว (family environment scale-from R: FES) พัฒนาโดย Moos และ Moos (1986) แบบวัดการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision scale: CDS) พัฒนาโดย Osipow และคณะ (1976) และแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision-making self-efficacy scale: CDMSES) พัฒนาโดย Taylor และ Betz (1983) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบแคนนอนิคัล (canonical correlation analysis) ผลการวิจัยพบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพและการรับรู้ความสามารถของตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพ

Ducote (1984) ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษามหาวิทยาลัยโดยพบว่าปัญหาที่ทำให้เกิดความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ ได้แก่ ความวิตกกังวล ความยากในการรับรู้ความสามารถของตนเอง อิทธิพลจากพ่อแม่ ศาสนา นอกจากนี้ Ducote ยังได้เสนอแนวทางในการช่วยเหลือนักศึกษาคือ 1) ช่วยให้นักเรียนรับรู้ความสามารถของตนเองได้ 2) ช่วยแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและทางเลือกของอาชีพ และ 3) ช่วยเหลือเกี่ยวกับความเตรียมพร้อมทางด้านอาชีพให้นักศึกษา

Germeijs, Verschueren และ Soenens (2006) ได้ศึกษาความแตกต่างของความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลที่มีผลต่อความลำบากใจในการเลือกอาชีพอาชีพ และศึกษาอิทธิพลของความลังเลใจที่เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพโดยส่งผ่านตัวแปรความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 281 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดความลังเลใจ (indecisiveness scale) พัฒนาโดย Germeijs และ De Boeck (2002) แบบวัดความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ (career choice anxiety) พัฒนามาจากแบบสอบถามปัจจัยเกี่ยวกับการเลือกอาชีพ (career factor inventory: CFI) แบบสอบถามเกี่ยวกับความลำบากใจในการเลือกศึกษาต่อ (study choice task inventory: SCTI) พัฒนาโดย Germeijs และ Verschueren และแบบสอบถามของข้อมูลที่ใช้ในการเลือกอาชีพ (amount of information aquired) (2004) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ผลการวิจัยพบว่า ความลังเลใจเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความลำบากใจในการเลือกอาชีพในองค์ประกอบด้านการสำรวจสิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด

ปริมาณข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง สถานะของการตัดสินใจ และความลังเลใจส่งผลต่อข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง สถานะของการตัดสินใจ โดยส่งผ่านตัวแปรความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Talib และ Aun (2009) ได้ศึกษาตัวทำนายความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชาวมาเลเซีย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐบาล จำนวน 1,229 คน โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการตนเอง (self-administered) แบบวัดความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career factor inventory: CFI) พัฒนาโดย Chartrand และคณะ ในปี ค.ศ. 1990 และสถานการณ์ในการเลือกอาชีพ (my vocational situation: MVS) พัฒนาโดย Holland และคณะ ในปี ค.ศ. 1980 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาเพศหญิงที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ

4.2 งานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ

วารุณี อัสธีรวัฒน์ (2511) ได้ทำการศึกษา ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเหนือของประเทศไทย วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาตัวประกอบด้านคุณประโยชน์ต่ออาชีพ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ความสามารถในการศึกษาเล่าเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน ความมุ่งหวังของครอบครัว และการถือตนตามอย่างในทางอาชีพ ว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเหนือเพียงใด โดยตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ อาชีพที่นักเรียนเลือก เพศ และจังหวัดที่นักเรียนมีภูมิลำเนาอยู่ และตัวแปรตาม คือ การจัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 504 คน จากโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาลจำนวน 15 โรงเรียน โดยสุ่มจากจำนวนโรงเรียนในภาคเหนือของประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ใช้สำรวจตัวประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างโดยใช้ไคสแควร์ (Chi - Square) ผลการวิจัย พบว่า (1) อาชีพที่มีนักเรียนเลือกกันมาก ได้แก่ พยาบาล วิศวกร นักสังคมสงเคราะห์ เกษตรกร แพทย์ ครู นักธุรกิจ เกษตรกร และนักบัญชี (2) นักเรียนที่เลือกอาชีพต่างกัน ได้จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบแตกต่างกัน ยกเว้นตัวประกอบด้านความสามารถในการเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน และความมีหน้ามีตาและมี

เกียรติในสังคม (3) ระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบ ทุกตัวไม่แตกต่างกัน ยกเว้นตัวประกอบด้านความมุ่งหวังของครอบครัว (4) นักเรียนในจังหวัด นครสวรรค์ ตาก เพชรบูรณ์ กับนักเรียนในจังหวัดอุดรดิตถ์ แพร่ เชียงใหม่ จัดลำดับความสำคัญ ให้แก่ตัวประกอบทุกตัวไม่แตกต่างกัน

สุณี ธนสารสมบัติ (2511) ได้ทำการศึกษา ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคกลางของประเทศไทย วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อ ศึกษาตัวประกอบด้านคุณประโยชน์ต่ออาชีพ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ความสามารถในการเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน ความมุ่งหวังของครอบครัว และการถือตน ตามอย่างในทางอาชีพ ว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาค กลางเพียงใด โดยตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ อาชีพที่นักเรียนเลือก เพศ และจังหวัดที่นักเรียนมี ภูมิลำเนาอยู่ และตัวแปรตาม คือ การจัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือก อาชีพของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 820 คน จาก โรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาลจำนวน 21 โรงเรียน โดยสุ่มจากจำนวนโรงเรียนในภาคกลาง ของประเทศไทย ซึ่งสุ่มโดยวิธี Stratified Random Sampling และ simple Random Sampling เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ใช้สำรวจตัวประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือก อาชีพของนักเรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างโดยใช้ไคสแควร์ (Chi - Square) ผลการวิจัย พบว่า (1) อาชีพที่มีนักเรียนเลือกกันมาก 9 อาชีพ ได้แก่ ครู แพทย์ วิศวกร นักบัญชี นักธุรกิจ นักสังคมสงเคราะห์ เลขาธุการ เกษตรกร และเกษตรกร (2) นักเรียนที่เลือกอาชีพ ต่างกัน 9 อาชีพ ได้จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพที่แตกต่าง กันทั้ง 7 ตัว (3) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงได้จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบที่มี อิทธิพลต่อการเลือกอาชีพไม่แตกต่างกัน (4) นักเรียนในพระนคร ธนบุรี และนักเรียนต่างจังหวัด ได้จัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบทางด้านความสามารถในการศึกษาเล่าเรียน โอกาส ก้าวหน้าในการทำงาน และการถือตนตามอย่างในทางอาชีพได้ตรงกัน แต่จัดลำดับความสำคัญให้แก่ ตัวประกอบทางด้านคุณประโยชน์ทางอาชีพ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม และความ มุ่งหวังของครอบครัวแตกต่างกัน

ธิดารัตน์ บุญนุช (2511) ได้ทำการศึกษา ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย วัตถุประสงค์ของการ วิจัย คือ เพื่อศึกษาตัวประกอบด้านคุณประโยชน์ต่ออาชีพ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ความสามารถในการเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน ความมุ่งหวังของครอบครัว และการถือตน

ตามอย่างในทางอาชีพ ว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียงใด กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 346 คน จากโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาลจำนวน 10 โรงเรียนโดยสุ่มจากจำนวนโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ใช้สำรวจตัวประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ความแตกต่างโดยใช้ไคสแควร์ (Chi – Square) ผลการวิจัย พบว่า (1) อาชีพที่นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลือกกันมาก ได้แก่ แพทย์ ครู พยาบาล วิศวกร เกษตรกร นักบัญชี ตำรวจ นักการเมือง และเกษตรกร (2) นอกจากตัวประกอบด้านความสามารถในการเรียน การถือตนตามอย่างในทางอาชีพ และคุณประโยชน์ของอาชีพแล้ว นักเรียนที่เลือกอาชีพแตกต่างกันได้จัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบอื่นๆ แตกต่างกัน (3) นักเรียนที่เลือกอาชีพเดียวกันได้จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพแตกต่างกันทั้ง 7 ตัว (4) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงได้จัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพแตกต่างกัน เฉพาะด้านคุณค่าทางสังคมและความสามารถในการเรียน

ฉลวย กิรติรักษกุล (2511) ได้ทำการศึกษา ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาตัวประกอบด้านคุณประโยชน์ของอาชีพ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ความสามารถในการศึกษาเล่าเรียน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน ความมั่งคั่งของครอบครัว และการถือตนตามอย่างในทางอาชีพ ว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคใต้เพียงใด โดยตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ อาชีพที่นักเรียนเลือก เพศ และจังหวัดที่นักเรียนมีภูมิลำเนาอยู่ และตัวแปรตาม คือ การจัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 558 คน จากโรงเรียนราษฎร์ 10 โรงเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ใช้สำรวจตัวประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ไคสแควร์ (Chi-Square) ผลการวิจัยพบว่า (1) อาชีพที่นักเรียนในภาคใต้เลือก 9 อาชีพ ได้แก่ ครู วิศวกร แพทย์ เกษตรกร พยาบาล นักบัญชี นักสังคมสงเคราะห์ เกษตรกร และเลขานุการ (2) นักเรียนที่เลือกอาชีพต่างกัน จัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบทุกตัวแตกต่างกัน ยกเว้นตัวประกอบทางด้านการถือตนตามอย่างในอาชีพ (3) นักเรียนชายและนักเรียนหญิง จัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบทุกตัวแตกต่างกัน ยกเว้นตัวประกอบทางด้านคุณประโยชน์ของอาชีพ ความมั่งคั่งของครอบครัว และการถือตนตาม

อย่างในทางอาชีพ (4) นักเรียนในจังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราช ภูเก็ต สงขลา กับนักเรียนในจังหวัดปัตตานี จัดลำดับความสำคัญแก่ตัวประกอบทุกตัวไม่แตกต่างกัน ยกเว้นตัวประกอบทางด้านคุณประโยชน์ของอาชีพ และโอกาสการก้าวหน้าในการทำงาน

พรรณราย นิมขุนทด (2512) ได้ทำการศึกษา ความมีนัยสำคัญของบุคลิกภาพในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดราชบุรี วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือสำรวจความสนใจเกี่ยวกับอาชีพของนักเรียนชายและหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดราชบุรี และเปรียบเทียบความแตกต่างของบุคลิกภาพด้านความต้องการของประเภทต่างๆ 15 ด้านของกลุ่มนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่เลือกอาชีพที่แตกต่างกัน โดยตัวแปรที่สนใจศึกษา คือ บุคลิกภาพด้านความต้องการ 15 ด้าน ได้แก่ ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Achievement) ความต้องการเป็นผู้ตาม (Deference) ความต้องการเป็นระเบียบ (Order) ความต้องการแสดงออก (Exhibition) ความต้องการพึ่งตนเอง (Autonomy) ความต้องการผูกไมตรีกับผู้อื่น (Affiliation) ความต้องการเข้าใจตนเองและผู้อื่น (Intrasection) ความต้องการขอความช่วยเหลือ (Succorance) ความต้องการมีอำนาจเหนือผู้อื่น (Dominance) ความต้องการยอมรับโทษ (Abasement) ความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น (Nurturance) ความต้องการเปลี่ยนแปลง (Change) ความต้องการอดทน (Endurance) ความต้องการพบเพื่อนต่างเพศ (Heterosexuality) และความต้องการก้าวร้าว (Aggression) และการเลือกอาชีพ โดยแบ่งเป็น 8 ประเภท ดังนี้ อาชีพเกี่ยวกับการให้บริการต่างๆ (Service) อาชีพเกี่ยวกับธุรกิจ (Business Contact) อาชีพเกี่ยวกับองค์การต่างๆ (Organization) อาชีพเกี่ยวกับเทคโนโลยี (Technology) อาชีพเกี่ยวกับกลางแจ้ง (Outdoor) อาชีพเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ (Science) อาชีพเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยทั่วไป (General cultural) และอาชีพเกี่ยวกับศิลปะและการบันเทิง (Arts and Entertainment) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สายสามัญ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายอาชีพ นักเรียนฝึกหัดครูชั้นปีที่ 2 จากโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดราชบุรี จำนวน 271 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจความสนใจเกี่ยวกับอาชีพที่ศึกษาจากแบบสำรวจความสนใจเกี่ยวกับอาชีพ Strong Vocational Interest Blank ของ Edward K. Strong และแบบสำรวจความสนใจในอาชีพสำหรับชั้นมัธยมศึกษา รวมทั้งศึกษาจากทฤษฎีการแบ่งอาชีพของ Ann Roe โดยสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อสำรวจความสนใจในอาชีพต่างๆ ของนักเรียนและแบบทดสอบบุคลิกภาพ EPPS (The Edwards Personal Preference Schedule) ซึ่งสร้างโดย Allen L. Edwards มีข้อคำถาม 225 ข้อ โดยแต่ละข้อมี 2 ข้อย่อย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ANOVA (Analysis of Variance) และ Duncan's New Multiple Range Test ผลการวิจัย พบว่า (1) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่มี

ความสนใจในการเลือกอาชีพแตกต่างกันมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (2) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงแต่ละกลุ่มที่มีความสนใจในการเลือกอาชีพประเภทเดียวกันมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ยกเว้นกลุ่มนักเรียนชายที่เลือกอาชีพเกี่ยววัฒนธรรมทั่วไปเพียงกลุ่มเดียวที่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และ (3) จากการเปรียบเทียบบุคลิกภาพด้านความต้องการต่างๆ ปรากฏว่า นักเรียนชายที่เลือกอาชีพแตกต่างกันทั้ง 6 อาชีพมีความต้องการช่วยเหลือผู้อื่นเพียงด้านเดียวที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และนักเรียนหญิงที่เลือกอาชีพที่แตกต่างกัน 5 อาชีพมีความต้องการอดทนเพียงด้านเดียวที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนั้นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จุฑาภรณ์ วรสุมนต์ (2514) ได้ทำการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบิดามารดากับการเลือกอาชีพของนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของบิดามารดากับการเลือกอาชีพของนักเรียน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ของบิดามารดากับการเลือกอาชีพของนักเรียน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของบิดามารดากับการเลือกอาชีพของนักเรียน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรของบิดามารดากับการเลือกอาชีพของนักเรียน โดยตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา จำนวนบุตรของบิดามารดา และการเลือกอาชีพของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หรือเทียบเท่าในวิชาชีพต่างๆ จำนวน 17 แห่ง จำนวน 1,945 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ครอบคลุมเกี่ยวกับอาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และจำนวนบุตรของบิดามารดาของนักเรียนที่เลือกอาชีพต่างๆ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิด 2 ตัวประกอบ (Analysis of Variance, Two Factor Designs) และการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคู่โดยวิธีของ Duncan (Duncan's New Multiple Range Test) ผลการวิจัยปรากฏว่า การเลือกอาชีพของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับอาชีพของบิดามารดา แต่การเลือกอาชีพของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับรายได้ ระดับการศึกษา และจำนวนบุตรของบิดามารดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อรอนงค์ แจ่มผล (2524) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกันของวุฒิภาวะทางอาชีพ ความสนใจในอาชีพ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน กับการตัดสินใจเลือกอาชีพของนิสิตนักศึกษาปีที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาสหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างวุฒิภาวะทางอาชีพ ความสนใจในอาชีพ และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน กับการตัดสินใจเลือกอาชีพ และหากกลุ่มตัวทำนายที่ดีที่สุดเพื่อนำมาสร้างสมการการทำนายการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ วุฒิภาวะทางอาชีพ

ความสนใจในอาชีพ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน และตัวแปรตาม คือ การตัดสินใจเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 453 คน โดยสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธี Stratified Random Sampling เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจคุณลักษณะทางอาชีพซึ่งเป็นมาตรวัดทัศนคติของ John O. Crites แบบสำรวจความสนใจในอาชีพของ Andrew Kobal J. Wayne Wrightstone และ Karl R. Kunze และแบบสำรวจการตัดสินใจเลือกอาชีพซึ่งผู้วิจัยเป็นคนสร้างขึ้น และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเพิ่มตัวแปรเป็นขั้นๆ ผลการวิจัย พบว่า สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างคุณลักษณะทางอาชีพ ความสนใจในอาชีพ กับการตัดสินใจเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนสหสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนกับการตัดสินใจเลือกอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และตัวทำนายที่ดีที่สุด ได้แก่ คุณลักษณะทางอาชีพซึ่งสามารถทำนายการตัดสินใจเลือกอาชีพได้ร้อยละ 15.52

สมถวิล ปีตาอัย (2537) ได้ทำการศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบค่านิยมในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หาองค์ประกอบค่านิยมในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดนครราชสีมา และเปรียบเทียบค่านิยมในการเลือกอาชีพ โดยจำแนกตามกลุ่มอาชีพที่นักเรียนเลือก ตัวแปรต้นที่ศึกษา คือ ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบค่านิยมในการเลือกอาชีพทั้งหมด 8 ด้าน คือ รายได้ ความคิดสร้างสรรค์ ความมีอิสระ ความมีอำนาจและการเป็นผู้นำ เกียรติยศชื่อเสียงและความก้าวหน้า สภาพแวดล้อม ความมั่นคงปลอดภัย และการบริการสังคม สำหรับกลุ่มอาชีพที่ใช้ในการเปรียบเทียบค่านิยมมี 6 กลุ่ม ดังนี้ อาชีพส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสังคม อาชีพเกี่ยวกับธรรมชาติ อาชีพทางเครื่องจักรกล อาชีพเกี่ยวกับธุรกิจ อาชีพทางศิลปะ และอาชีพทางด้านวิทยาศาสตร์ ตัวแปรตาม คือ ค่านิยมในการเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2536 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 510 คน การสุ่มกลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามวัดค่านิยมในการเลือกอาชีพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแบบวัดเจตคติของ Likert และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์โดยสกัดองค์ประกอบด้วยวิธีเทคนิคแกนสำคัญ (Principal component Analysis) และใช้การหมุนแกนแบบ Orthogonal ด้วยวิธี Varimax และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบค่านิยมในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ ความสามารถ ความมีอิสระ สภาพแวดล้อม

ความมีอำนาจ และการเป็นผู้นำ การเปรียบเทียบค่านิยมในการเลือกอาชีพของนักเรียนที่เลือกกลุ่มอาชีพต่างกัน 6 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสังคม กลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ กลุ่มอาชีพด้านเครื่องจักรกล กลุ่มอาชีพเกี่ยวกับธุรกิจ กลุ่มอาชีพทางศิลปะ และกลุ่มอาชีพด้านวิทยาศาสตร์ มีค่านิยมในการเลือกอาชีพ องค์ประกอบด้านความสามารถ องค์ประกอบด้านความมีอิสระ องค์ประกอบด้านความมีอำนาจและการเป็นผู้นำ องค์ประกอบด้านความมีอำนาจและการเป็นผู้นำ และรวมทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนค่านิยมในการเลือกอาชีพ องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการทดสอบความแตกต่างของค่านิยมในการเลือกอาชีพองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมระหว่างนักเรียนที่เลือกกลุ่มอาชีพต่างกัน 6 กลุ่ม พบว่า กลุ่มอาชีพทางด้านวิทยาศาสตร์มีค่านิยมในการเลือกอาชีพด้านสภาพแวดล้อมสูงกว่ากลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ กลุ่มอาชีพเกี่ยวกับธุรกิจมีค่านิยมในการเลือกอาชีพด้านสภาพแวดล้อมสูงกว่ากลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและกลุ่มอาชีพด้านเครื่องจักรกล กลุ่มอาชีพส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสังคมมีค่านิยมในการเลือกอาชีพด้านสภาพแวดล้อมสูงกว่ากลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและกลุ่มอาชีพด้านเครื่องจักรกล นอกจากนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อมรรัตน์ เหล่าบุญมา (2550) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอัสสัมชัญศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ความถนัดให้ด้านอาชีพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสนใจในอาชีพ บุคลิกลักษณะของนักเรียน ความคุ้นเคยต่ออาชีพ ค่านิยมของสังคม และการได้เรียนรู้และฝึกทักษะอาชีพในโรงเรียน ปัจจัยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เพื่อน ครู อาจารย์แนะแนว พ่อแม่ พี่น้องหรือญาติสนิท รุ่นพี่ที่โรงเรียนเป็นแบบอย่าง และปัจจัยข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ ป้ายโฆษณา และภาพโปสเตอร์ สำหรับตัวแปรตาม คือ การเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนอัสสัมชัญศึกษา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร จำนวน 110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน โดยส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว และส่วนที่สองเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพโดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิดเลือกตอบ 5 ระดับ และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ทางสถิติใช้

ค่าความถี่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยข้อมูลข่าวสาร และปัจจัยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ในส่วนของปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ความสนใจของนักเรียนมีความสำคัญที่สุด ความสนใจนักเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายชีวิตของนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนที่เรียนแผนวิทย์-คณิตจะเลือกอาชีพที่เกี่ยวกับแพทย์ เกษตรกร สถาปนิก นักเรียนที่เรียนแผนศิลป์-ภาษาจะเลือกอาชีพเกี่ยวกับล่าม ทนายความ นักบัญชี ในด้านปัจจัยข้อมูลข่าวสาร พบว่า นักเรียนได้รับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด โดยพบว่า นักเรียนที่เรียนแผนศิลป์-ภาษาให้ความสนใจข้อมูลข่าวสารมากกว่านักเรียนที่เรียนแผนวิทย์-คณิต ในส่วนของปัจจัยบุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่า พ่อแม่เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและสัมพันธ์กับนักเรียนมากที่สุดซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน

ทั้งนี้ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษา จำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ 9 ทฤษฎี ประกอบด้วย (1) Holland's Theory (2) Trait and Factor Theory (3) Super's Theory (4) Ginzberg's Theory (5) Krumboltz's Theory (6) Roe's Theory (7) Hoppock's Composite Theory (8) Tiedman and O'Hara's Theory (9) Blau's Theory งานวิจัยในประเทศไทย 9 ชิ้น และงานวิจัยในต่างประเทศ 22 ชิ้น สำหรับงานวิจัยในประเทศ (ลำดับตามปีการศึกษาที่ทำวิจัย) ประกอบด้วยงานวิจัยของ (10) วารุณี อัสธีรวัฒน์ (2511) (11) สุนี ธนสารสมบัติ (2511) (12) ธิดารัตน์ บุญนุช (2511) (13) จุลวย กิรดิรักษกุล (2511) (14) พรรณราย นิเมขุนทด (2512) (15) จุฑาภรณ์ วรสุมนต์ (2514) (16) อรอนงค์ แจ่มผล (2524) (17) สมถวิล ปีตยั้ง (2537) (18) อมรรัตน์ เหล่าบุญมา (2550) สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ (ลำดับตามปีการศึกษาที่ทำวิจัย) ประกอบด้วยงานวิจัยของ (19) Ducote (1984) (20) Sepiech (1987) (21) Fuqua, Newman, and Seaworth (1988) (22) Gati, Krausz, and Osipow (1996) (23) Whiston (1996) (24) Kelly and Lee (2002) (25) Gaffner and Hazler (2002) (26) Germeiji and De Boeck (2002) (27) Germeiji and De Boeck (2003) (28) Germeijs, Verchueren, and Soenens (2006) (29) Argyropoulou et al. (2007) (30) Nota et al. (2007) (31) Saka and Gati (2007) (32) Corkin et al. (2008) (33) Talib and Aun (2009) รายละเอียดดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 การสังเคราะห์ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจใน
การเลือกประกอบอาชีพ

ปัจจัย	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ									งานวิจัยในประเทศไทย									งานวิจัยต่างประเทศ														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
1. ความถนัด / ความสนใจใน อาชีพ /บุคลิกภาพ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓		✓	✓	✓		✓													
2. ความวิตก กังวล																				✓	✓							✓				✓	
3. ความตั้งใจที่ เป็นลักษณะนิสัย ของแต่ละบุคคล																						✓		✓	✓	✓		✓					
4. การรับรู้ ความสามารถ ของตนเอง / ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน	✓			✓	✓	✓		✓									✓			✓									✓	✓		✓	
5. การเห็นคุณค่า แห่งตน																																✓	
6. การสนับสนุน ของครอบครัว / การเลี้ยงดูของ ครอบครัว	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓											✓			✓							✓			
7. การคบเพื่อน		✓	✓	✓	✓	✓			✓																								
8. ความไม่ชัดเจน ของจุดมุ่งหมาย																												✓					
9. ความขัดแย้ง ระหว่าง จุดมุ่งหมายกับ ทางเลือกอาชีพ																												✓					
10. การมี ทางเลือกสำรอง																												✓					
11. การขาด ความรู้เกี่ยวกับ การเลือกอาชีพ																✓		✓				✓		✓	✓	✓	✓	✓					
12. การขาด ความรู้เกี่ยวกับ ลักษณะของ อาชีพ											✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓									✓					
13. การเชื่อมโยง ระหว่างลักษณะ ของอาชีพกับ จุดมุ่งหมายของ การเลือกอาชีพ																													✓				

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ด้วยโมเดลลิสเรล

โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นหรือโมเดลลิสเรล (Linear Structural Relationship model or LISREL model) หมายถึง โมเดลที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal) ระหว่างตัวแปรที่วัดได้ (observed variable หรือ manifest variable) และตัวแปรแฝง (latent variable) โดยไม่มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับทิศทางของการเป็นสาเหตุ (ประทีป ปิ่นทอง, 2544)

โมเดลสมการโครงสร้างหรือโมเดลลิสเรลเป็นโมเดลที่สร้างขึ้นมาจากทฤษฎีเพื่อแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรหลายๆ ตัว โมเดลนี้พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์ 2 เทคนิค คือ การวิเคราะห์หิ้งค์ประกอบของเทอร์สตัน (Thurstonian factor analysis) และการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ (path analysis) (Kaplan และ Elliott, 1997 อ้างถึงใน สังวร จัดกระโทก, 2541) ลักษณะที่สำคัญของโมเดลลิสเรลคือ เน้นความสำคัญของเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม (Variance-covariance matrix) ระหว่างตัวแปร หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลคือ การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเมทริกซ์ที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์กับเมทริกซ์ที่ได้จากการประมาณค่าตามโมเดลลิสเรลที่เป็นสมมติฐาน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation model) ประกอบด้วย 2 โมเดล คือ โมเดลการวัด (measurement model) และโมเดลสมการโครงสร้าง (structural model)

1. โมเดลการวัด (measurement model) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง ประกอบด้วย 2 โมเดล คือ โมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายนอก และโมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายใน โดยโมเดลทั้งสองแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) โดยโมเดลการวัดเขียนเป็นสมการในรูปเมทริกซ์พร้อมทั้งขนาดของเมทริกซ์ได้ดังนี้

$$\begin{matrix} X & = & \Lambda x \xi & + & \delta \\ (p \times 1) & & (p \times m)(m \times 1) & & (p \times 1) \end{matrix}$$

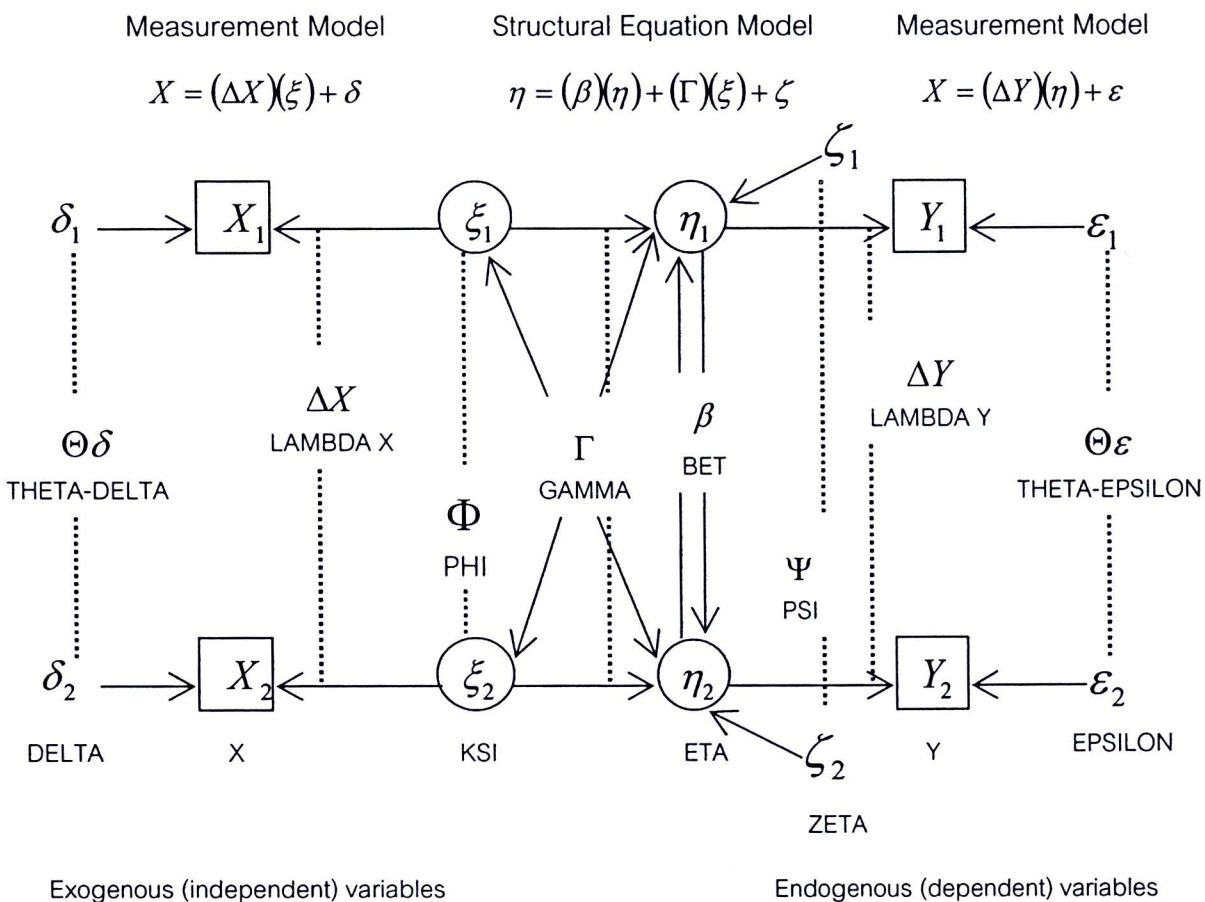
$$\begin{matrix} Y & = & \Lambda y \eta & + & \varepsilon \\ (q \times 1) & & (q \times n)(n \times 1) & & (q \times 1) \end{matrix}$$

2. โมเดลสมการโครงสร้าง (structural model) เป็นโมเดลที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงในโมเดล มีการระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประกอบหรือตัวแปรแฝง η และ ξ มักมี

ความสัมพันธ์กันทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มตัวแปร โดย η เป็นตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรตาม (latent endogeneous variable) และ ξ เป็นตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรอิสระ (latent exogeneous variable) ดังสมการ

$$\begin{matrix} \eta & = & \beta\eta & + & \Gamma\xi & + & \zeta \\ (n \times 1) & & (n \times n)(n \times 1) & & (n \times m)(m \times 1) & & (n \times 1) \end{matrix}$$

เมื่อนำส่วนประกอบของโมเดลสมการโครงสร้างหรือโมเดลลิสเรลทั้งสองส่วนมาเขียนเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจะสามารถเขียนได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.4 โมเดลใหญ่ในโปรแกรมลิสเรล

ในที่นี้	NX	=	จำนวนตัวแปรภายนอกที่สังเกตได้
	NY	=	จำนวนตัวแปรภายในที่สังเกตได้
	NK	=	จำนวนตัวแปรภายนอกแฝง
	NE	=	จำนวนตัวแปรภายในแฝง

เวกเตอร์ของตัวแปรในโมเดลมีสัญลักษณ์อักษรกรีก คำอ่าน และความหมายดังต่อไปนี้

X	=	Eks	=	เวกเตอร์ตัวแปรภายนอกที่สังเกตได้ X ขนาด $(NX \times 1)$
Y	=	Wi	=	เวกเตอร์ตัวแปรภายในที่สังเกตได้ Y ขนาด $(NY \times 1)$
ξ	=	Xi	=	เวกเตอร์ตัวแปรภายนอกแฝง K ขนาด $(NK \times 1)$
η	=	Eta	=	เวกเตอร์ตัวแปรภายในแฝง E ขนาด $(NE \times 1)$
δ	=	Delta	=	เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน d ในการวัดตัวแปร X ขนาด $(NX \times 1)$
ε	=	Epsilon	=	เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน e ในการวัดตัวแปร Y ขนาด $(NY \times 1)$
ζ	=	Zeta	=	เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน z ของตัวแปร E ขนาด $(NE \times 1)$

เมทริกซ์พารามิเตอร์อิทธิพลเชิงสาเหตุหรือสัมประสิทธิ์การถดถอย (causal effects or regression coefficients) รวม 4 เมทริกซ์ และเมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม (variance-covariance) รวม 4 เมทริกซ์ที่มีสัญลักษณ์อักษรกรีก คำอ่าน คำย่อ ภาษาอังกฤษ และความหมายดังนี้

ΔX	=	Lambda-X	=	LX	=	เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ X บน K ขนาด $(NX \times NK)$
ΔY	=	Lambda-Y	=	LY	=	เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ Y บน E ขนาด $(NY \times NE)$
Γ	=	Gamma	=	GA	=	เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุจาก K ไป E ขนาด $(NE \times NK)$
β	=	Beta	=	BE	=	เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่าง E ขนาด $(NE \times NK)$

Φ	= Phi	= PH	= เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมระหว่าง ตัวแปรภายนอกแฝง K ขนาด ($NK \times NK$)
Ψ	= Psi	= PS	= เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมระหว่าง ความคลาดเคลื่อน z ขนาด ($NE \times NE$)
$\Theta\delta$	= Theta-delta	= TD	= เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม ระหว่างความคลาดเคลื่อน d ขนาด ($NX \times NX$)
$\Theta\epsilon$	= Theta-epsilon	= TD	= เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม ระหว่างความคลาดเคลื่อน e ขนาด ($NY \times NY$)

หลักการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล (LISREL)

หลักการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล ได้แก่ การประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลการวิเคราะห์เป็นภาพรวมตามหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) และการวิเคราะห์อิทธิพล (path analysis) ไปพร้อมๆ กัน และมีการวิเคราะห์ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์พร้อมทั้งรายงานค่าดัชนีความสอดคล้องด้วย การวิเคราะห์แบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นแรกเป็นการกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (specification) ขั้นที่สองเป็นการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียว (identification) ขั้นที่สามเป็นการประมาณค่าพารามิเตอร์ (parameter estimation) ขั้นที่สี่เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (goodness of fit) ขั้นที่ห้าเป็นการปรับโมเดล (model adjust) และขั้นสุดท้ายเป็นการแปลความหมายของโมเดลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับการวิเคราะห์

1. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดในโมเดลเป็นความสัมพันธ์แบบเส้นตรงเชิงบวกและเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship)
2. ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรทั้งตัวแปรภายนอก ตัวแปรภายใน และความคลาดเคลื่อนต้องเป็นการแจกแจงแบบปกติ ความคลาดเคลื่อนต่างๆ ต้องมีค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์

3. ลักษณะความเป็นอิสระต่อกัน (independence) ระหว่างตัวแปรกับความคลาดเคลื่อนสามารถแยกได้ดังนี้ ความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน ตัวแปรและความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน แต่ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรแต่ละกลุ่มอาจสัมพันธ์กันได้

4. สำหรับการวิเคราะห์อนุกรมเวลา (time series data) ที่มีการวัดข้อมูลมากกว่า 2 ครั้ง การวัดตัวแปรต้องไม่ได้รับอิทธิพลจากช่วงเวลาเหลือม (time lag) ระหว่างการวัด

ข้อดีของโมเดลลิสเรล

จากการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของโมเดลลิสเรลกับโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมพบว่า โมเดลลิสเรลมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีกว่าโมเดลแบบดั้งเดิมอย่างเห็นได้ชัดเจน อยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. ความสามารถในการประมาณค่าพารามิเตอร์เทอมความคลาดเคลื่อน (error of measurement) เนื่องจากการวัดตัวแปรแฝงในการวิจัยทางการศึกษานั้นจะมีความคลาดเคลื่อนอยู่เสมอ

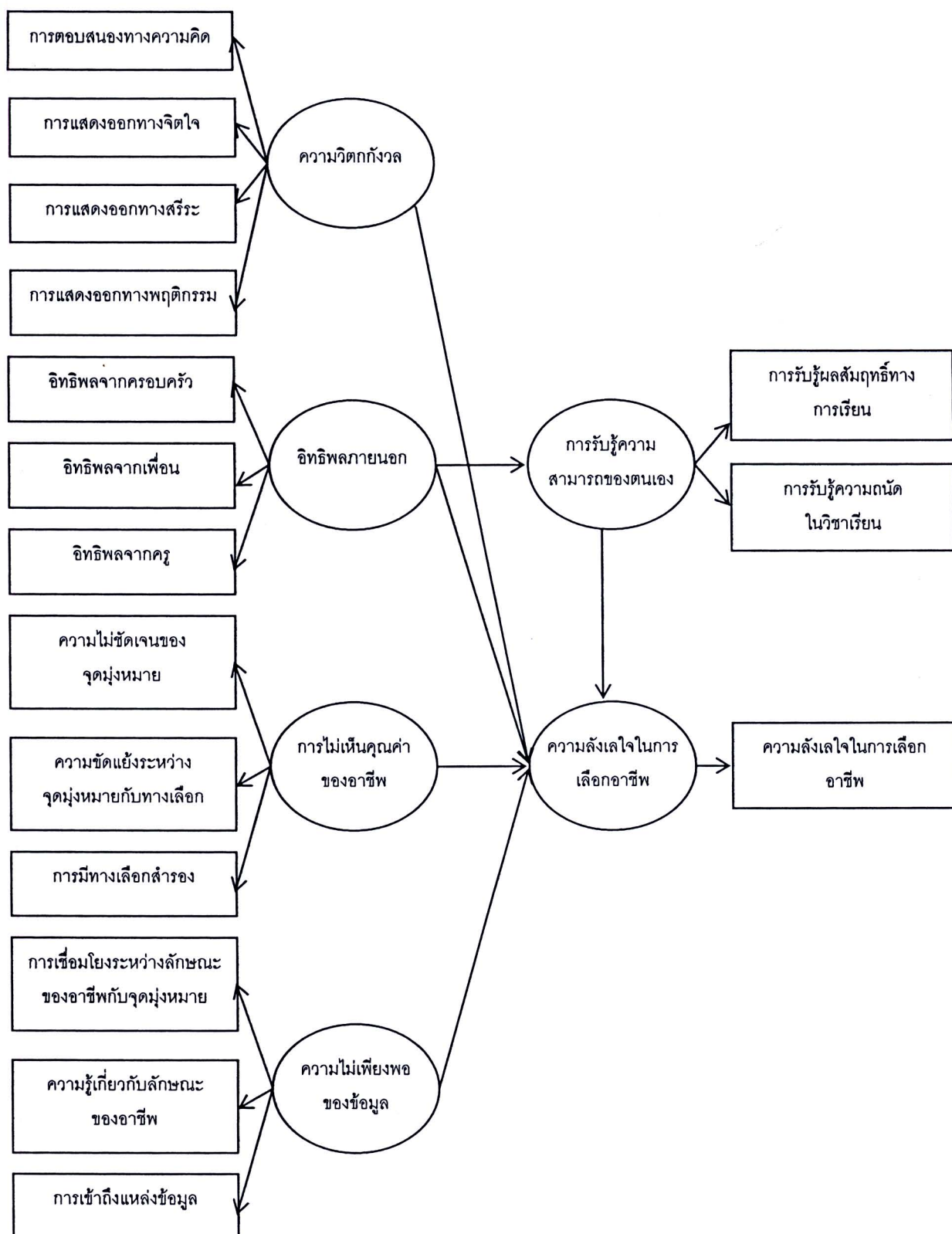
2. การผ่อนคลายข้อตกตงเบื้องต้นของโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม โดยยอมให้ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เท่ากับศูนย์ได้ ทำให้ผลการวิเคราะห์ดีขึ้น

3. การวิเคราะห์ด้วยโมเดลลิสเรลสามารถวิเคราะห์โมเดลที่มีตัวแปรแฝงได้ด้วย

4. การคำนวณค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index) ในโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมต้องคำนวณด้วยมือและการปรับโมเดลมีความยุ่งยากซับซ้อน ต้องใช้เวลานานจึงจะสร้างโมเดลได้สำเร็จ แต่ในโมเดลลิสเรลสามารถคำนวณค่าดัชนีวัดความสอดคล้องมาพร้อมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการปรับโมเดลทำได้ง่ายกว่าโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมด้วย (สุนทร เทียมงาม, 2538 อ้างถึงใน ประทีป ปิ่นทอง, 2544)

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง โมเดลเชิงสาเหตุของความตั้งใจในการเลือกประกอบอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยศึกษาจากทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการเลือกประกอบอาชีพได้ทั้งสิ้น 5 ด้าน ดังนี้ ความไม่เพียงพอของข้อมูล การเห็นคุณค่าของอาชีพ ความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ การรับรู้ความสามารถของตนเองในการเลือกอาชีพ และอิทธิพลภายนอกที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ ดังแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดโมเดลโมเดลเชิงสาเหตุของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร